

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

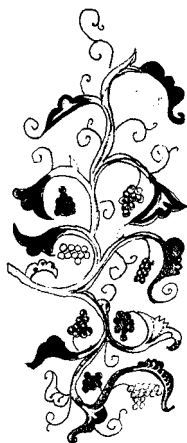
„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XV. évfolyam 176. szám
2011. október

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor
– hívtottan és hívtatlanul – mindenkit szeretettel vár
a Budapest V., Semmelweis utca 1–3., I. emeleti Bartók terembe

Bevezető énekek

„Tömjénfához illő vagy, édes ízű gyümölcs vagy, jó gyümölcsöt hozó vagy: Istenszülő, bűnöm nagy. Földanyagú szeráf vagy, földi hitves, mennyben vagy, Istent testben szülő vagy, Istenszülő, bűnöm nagy. Te bőséges forrás vagy, szomjazóknak ital vagy, bűnöst engesztelő vagy: Istenszülő, bűnöm nagy.”*

Ebben, a Máriáról szóló saragánban sok költői kép van, mutatva, hogy a római és a görög mellett az örmény egyház sem marad le az Istenszülő dicséretében. Ő is közülünk való: „Földanyagú szeráf.” A legmagasabbra emelkedett az emberek közül: „mennyben vagy”. Ezért engesztelheti az Istent a bűnösökért: „bűnöst engesztelő”. Mi egyénileg mind bűnösök vagyunk, s ezt egyenként meg is kell vallanunk.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia 133. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Szeptemberi Fővárosi Örmény Klub

Az EÖGYKE által képviselt kerületek összefogása óta először rendezte meg a XV. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat a klubestet. Az első részben *Nuridsány Zoltánné* elnök férje, Nuridsány Zoltán festőművész művészetét méltatta halálának 37., születésének 86. évfordulója kapcsán. Bemutatott több filmrészletet, amelyek az életmű egyes szakaszait jelenítették meg, köztük az Európai Iskola időszakát.

Nuridsány Zoltánné

A klub második részében egy igen szép filmet mutatott be *A keresztény Örményország, Örményország szent helyei* cím-

mel, angol nyelven, örmény gregorián zenekísérettel. Az 1700 éves örmény kereszténység számtalan lenyűgöző templomot, kolostort hagyott az utókorra a sok pusztítás ellenére is. A kiváló operatőr olyan részleteket is felvillantott az egyes szent helyek bemutatásakor, amelyeket a helyszínen járva a látogató észre sem vesz, s mindezt a felejthetetlen örmény tájba illesztve, még az évszázaknak megfelelő csodás virágoknak is figyelmet szentelve.

M

Tisztelet a Mesternek – Nuridsány Zoltán (1926–1974) festőművész emlékkiállítás

Szőnyi István Emlékmúzeum, Zebegény 2011. április 2–június 7.

Tisztelet a Mesternek – e címmel láthatnak gondosan válogatott keresztmetszetet Nuridsány Zoltán életművéből, megidézve azt a szellemiséget, melyet Szőnyi István tanítványai számára életre szóló zsinórmértékként adhatott: a biztos szakmai tudáson túl a gondolat szabadságát.

Az erdélyi és örmény gyökerekkel rendelkező tehetséges festő Szőnyi, Kmetty és Fónyi Géza tanítványaként az Európai Iskola művészei között lírai, rendkívül szuggesztív képeket állított ki. A háború végét követő néhány boldog év után bekö-

A Fővárosi Örmény Klub szeptemberi közönsége

vetkező politikai fordulat a művészetre is katasztrofális hatással volt. Az egyébként a művészetet és a művészeket saját céljaira a legmesszebbmenően fel- és kihasználó diktatúra nem csupán a tematikát határozta meg, hanem uralni kívánta a gondolat kifejezésének módját is, kötelezővé téve

a szirupos mázzal leöntött természetelvűséget.

Nuridsány és hasonló szellemű, tehetségű kortársai számára két út maradt: vagy elhagyják hazájukat, hogy gondolataik kifejezésének szabadságát megőrizhessék, vagy megpróbálnak gúzsba kötni a tancolni. Egy egész generáció munkássága született így, mondhatni fél-illegalításban, hiszen éppen létejük egyik lényegétől, a nyilvánosságtól, a közönségtől, annak reakciójától, az értő kritika visszajelzésétől voltak megfosztva. Jánossy Ferenc, Orosz Gellért, Sugár Gyula és Nuridsány Zoltán, a legendás „négyes fogat” ezt az utat választotta. Munkásságuk méltó elemzésével a magyar művészettörténet írásáig adós. E pályáivon jelentős törést okozott az 1956-os forradalmat követő, befelé forduló letargia. Hosszú évek elteltével, 1962-ben mutatott be önálló kiállítást a Fényes Adolf Teremben. A mesterségbeli tudást, képzőművészeti magabiztosan uraló művész, teljes birtokában van a színek és formák, fények és felületek kezelésének a portrék elemző lélekábrázolá-

Nuridsány Zoltán

sában, táj vagy csendélet karakterének kifejezésében éppúgy, mint abban a szürreális, konstruktív lírában, amely az Európai Iskola mitologikus világát jellemezte. A Vietnamban eltöltött idő vizuális élményeinek kivételése a rendteremtő erő képi megjelenését erősítette. A szigorú, klasszikus rend és az érzékeny vibrálás ellentétével képes volt művein harmóniát teremteni és szépséget sugározni.

Végignézve a számára megadatott rövid alkotói periódus gazdag munkásságát, e színes válogatásból is kiviláglik az a lenyűgöző, következetes szemlélet, szakmai igényesség, a gondolati világ vizuális megfogalmazásának érettsége, amely már rendkívül fiatalon is egyenrangú félként emelte az Európai Iskola művészei közé, és vezetett végig töretlenül életművén.

Laczkó Ibolya
művészettörténész

Nuridsány Zoltán festőművész műterme a Budapest, V. Alkotmány utca 27. szám alatti házban volt, amelynek falán 2010. május 27-én emléktáblát helyeztek el.

Felhívás Kisebbségéért Díj jelölésre

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága felhívást tesz közzé a 2011. évi Kisebbségéért Díj jelölésére. A Kisebbségéért Díj Hazai Kisebbségéért Tagozata elismerésében a magyarországi nemzetiségek érdekében a kisebbségi közéletben, az oktatásban, a kultúrában, az egyházi életben, a tudományban, a tömegtájékoztatásban, a gazdasági önszerveződés területén példaértékű tevékenységet végző személyek, szervezetek és kisebbségi önkormányzatok részesülhetnek.

A Kisebbségéért Díj odaítélése a 1/1995. (IX.28.) ME rendelet alapján történik. Az állami elismerés átadására 2011-ben a Kisebbségek Napjáról (december 18.) történő megemlékezés kiemelt eseményeként kerül sor.

A 2011. évi díjazottakra vonatkozó indoklással ellátott javaslatokat 2011. október 20-ig lehet eljuttatni a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkársága (1055 Budapest, Kossuth tér 4.) postai és a titkarsag.nkf@kim.gov.hu e-mail címére.

Budapest, 2011. szeptember

Szászfalvi László államtitkár

Béres L. Attila

Egy kiállítás, amely nemcsak arról szól, amit látunk

Hétköznapi életünk, mindennapi gondjaink közepette felüdülést jelentett, hogy szeptember 19-én ismét találkoztunk az erdélyi gyökerű örmény közösség tagjaival. Köszönet ezért a Budapest Főváros II. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat elnökének, *dr. Issekutz Saroltának*, aki alkalmat teremtett erre a találkozásra, amikor is kis csapatával ismét létrehozta a Marczibányi Téri Művelődési Központ M Galériájában az „*Örmény eredetű magyar nemesi családok címerei*” kiállítást. A szellemi, kulturális és erkölcsi hagyományok ébren tartása erősebb minden emberi alkotásnál. A művelődési központ pedig fontos találkozóhelye az örmény közösség által rendszeresen szervezett összejöveteleknek.

A kiállításnak a megnyitót bevezető örmény saragán (örmény egyházi ének), majd az erdélyi Küküllő-menti népdalcsokor méltó keretet nyitott a gyönyörű hangú *Puskás Eszter* énekművész tolmácsolásában, és ugyancsak nagy tapsra fakasztotta a közönséget *Flórián Antal* színművész, aki nem teljesen egészséges állapotban Dr. Kazacsayné Lázár Jolán: Ének az örmény hősookról, valamint Merza Gyula: A kincs majd a Dicső küldetés című versével kiegészítette a kiállított címerek szemléltetésére a megjelenteket. A két költő munkásságát méltatta *dr. Issekutz Sarolta*.

A kiállítás megérdemli a szép szavakat. Egy ilyen globalizálódó, elidegenedett világban, mint a bennünket körülvevő mostani, különösen fontos a gyökereinkbe kapaszkodni és megmutatni, – nemcsak a kerületben élőknek –, kik

Flórián Antal

is az örmények. Ezt a gondolatot fejtette ki megnyitó szavaiban *dr. Issekutz Sarolta*, a kiállítás rendezője.

„Őseink sok száz éves munkája, eredménye nem vesztet kárba, ezért nyílt meg ez a kiállítás is” – mondta a kiállítást megnyitó beszédében az elnökasszony. – „Az örmény őseink 1239-ben elmenekültek az ezeregy tornyú Aniból, Örményország fővárosából. Évszázad-
(Folytatás a 6. oldalon)

A címerkiállítás közönsége

A műsorban elhangzott versek szerzőiről

Merza Gyula Kolozsváron született 1861. február 25-én és Kolozsváron hunyt el 1943. december 15-én. A 150 évvel ezelőtt született magyar-örmény a magyar és örmény néprajz kutatója volt, armenológus, turisztikai szakíró, az ARMENIA magyar-örmény havi szemle (főszerkesztő Szongott Kristóf, Szamosújvár) 1887–1907 közötti évfolyamai rendszeres szerzője.

Dr. Kazatsayné Lázár Jolán költő *Válogatott versek* (Budapest 1942) kötetből hallhattuk az *Ének az örmény hősookról* c. versét. Keveset tudunk a szerzőről, csupán annyit, hogy Lázár István (Gyergyószentmiklós 1881–Budapest 1936) nagytermékenységgű, kiváló regényíró leánya. Apját a Krisztusról írott hatalmas regénye tette ismertté.

I. S.

Ének az örmény hősookról

*Most felzeng a hősi ének
s az örmény dicsőség kobzot igricének
áhitattal csendül ajkán a szó!...
Zengi rím és zengi ének,
hogy az örmény hősiségnek,
Szent Várdánnak s vitézinek
nincsen párja
e világba!...*

Hallgassátok!... ezt a régi imádságot!...

*Nyugat-Ázsia legnagyobb fennsíkján,
Árménia ősi hegyein,
mészbarlangok ezredéves mélyén,
a Kur és Araxesnek partszegélyén,
régii asszír ékírással írott táblák,
így zengik az örmény hősök himnuszát!...*

*...Négyszázötvenegyben Krisztus után,
ezerharminchat vitéz s vezérik: Várdán,
megütközött Árváráj falunál
a hamincezres perzsa túlerővel...
Ajukon Krisztus ígéjével,
szívükben a szent keresztséggel,
védték a pogányokkal szemben
a keresztény nyugatot!...
Döngött a föld s a földnek pokla tárult
s míg Krisztus nevét rebegette a szájuk
sírtak a kövek,... jajgatott az erdő,
véres könnycseppet hullatott a felhő,*

*ég, föld zengett,... s dübörgött lenn a harc...
s mire a hold megébredt égi nyoszolyáján,
ezerharminc hős pihent a fűpárnán,...
s felettük zokogott az Ararat!...*

*A történelemben minden ismétli önmagát,...
ha nézzük napjainkban a finn-orosz tusát,
amint a finn nép szabadságharcát vívja,
Várdán Mamigonián és kis csapatja
jut eszünkbe, amint a perzsa
harmincezerrel,... szembeállt ezer!...*

*És eltelt tizenöt-száz év azóta!...
Magyarrá lett ajkunkon a szó,
magyarrá lett az unokák vére,
de ha néha alkonyórán,... áhitatos csendbe
a lelkünk mélyén nyílik egy rekesz,
mint kegyesre oly áhitattal gondolt
az unoka reátok... s lelke mélyén hódol
emléketek szentelt képe előtt!...*

*Ti vértanukká lett, drága örmény hősök,
Krisztus keresztjét védő kis csapat,
könnyes szemmel hódol ím előtted,
szerteszóródott maradék fiad!...
Legyen áldott ezerszer, százezerszer
emléketek s a föld, hol elesett
megdicsőült sok csatában edzett
mártírrá lett hősi testetek!...*

okon át hazát kerestek mindaddig, amíg 1672-ben Apafi Mihály be nem fogadja az örményeket Erdélybe. Az Aniból elmenekült ősök a hagyomány szerint a királyi udvarhoz tartoztak, nemesek voltak. Ezt a nemességet szerették volna elismertetni, de addig nem volt fon-

dr. Issekutz Sarolta és Gudenus János József

tos a befogadó országoknak, hogy a menekült néptöredék nemességét elismerjék. Kivétel Erdély ország volt. A nemesi oklevelekből megállapítható, az örmények túlnyomó többségben pénzért vették meg nemességüket. Megvették, mert úgy érezték, ez az igazi hazájuk, és itt megkapják nemesi oklevelüket, amit annakidején már „kiérdemeltek”.

A nemesi oklevelekből megtudható, milyen jogcímen kaptak armális nemességet az örmények. A legtöbben a (marha- és állat) kereskedelem felvirágoztatása érdekében tett tevékenységéért; a hétéves háború hadiköltségeinek viselése címén; a hadiellátmány biztosítása címén, mint például a délvidéki Lázár és Kiss család, akik kiemelt szállítói voltak a kincstárnak. Hadikölcsönök is szerepelnek az adománylevelekben. A Moldvából Erdélybe menekült örmények letelepítése körül szerzett érdemek elismerését is nemességgel jutalmazták, mint például a szamosújvári Dániel család nemesi levelében. Az örmény városok alapítását, Erzsébetváros és Szamosújvár létrehozását is nemességgel díjazta a királyi udvar. Szakmai munka elismerése is az indokok között található, ez a *Gajzágó*,

az *Issekutz*, a *Korbuly*, a *Kövré*, a *Lázár*, a *Markovits* és még más családoknál fordult elő. A törökök elleni védelemben való kiemelkedő részvételért a *Pattantyús* és a *Lászlóffy* családok kaptak nemességet.

Az új haza iránti lojalitás, a magyar kultúra támo-

gatása több családnál is előfordult indok volt, itt a legkiemelkedőbb a *Karátsonyi* család, akik grófi címet kaptak, mert a Magyar Kultúra számára több alkalommal is nagy összegű adományokat tettek a sok egyéb kulturális és szociális célú adomány mellett. A magyar nemességet nyert örmény eredetű családok életét ismerve megállapítható az is, hogy fontos volt számukra – de a nem nemesi örmény családok számára is – a saját gazdagodásán kívül a szűkebb és a tágabb közösség gazdagodása, fejlődése is, a befogadó haza, a magyar kultúra gyarapítása, fejlődése. Iskolákat alapítottak, templomokat, árvaházakat, öregek otthonát építettek, a közösséget gazdagították. A haza felemelkedése fontos volt számukra, mert úgy érezték, úgy érezzük, végre *hazát* találtak maguknak – mondta az előadó. – Bár a honfoglaláskor is betelepültek örmények a Kárpát-medencébe, az egyik honfoglaló törzs örményekből állt. (Az 1400-as évekből maradt fenn Talmács község örmény egyházi pecsétje.) Az örmények számára fontos volt, hogy a haza gyarapodjon szellemileg, kulturálisan és gazdaságilag is. Az 1848/49-es szabadságharcban tete-

mes számú, közel ezerkétszáz örmény honvéd, köztük hetven örmény tiszt vett részt a haza szabadságáért. A két aradi vitéz, Kiss Ernő és Lázár Vilmos is örmény gyökerű volt, akárcsak Czetz János tábornok, aki Argentínába menekült, de távollétében halálra ítélték. Az örmény néptöredék a 19. század elejétől magyar anyanyelvűvé vált, magyarörmény.

A népszámlálás során is azt fogom beírni, – aktualizálta mondandóját dr. Issekutz Sarolta –, hogy magyar vagyok, és a másik rubrikába pedig, hogy erdélyi örmény, akiket a kárpát-medencei magyarság megszeretett, magába olvasztott. Azonban sohasem felejtettük és nem felejtjük örmény gyökereinket, kultúránkat. Büszkén valljuk magunkat örmény gyökerű magyarnak.

Lehet sok címen nemességet szerezni, de ami a szívünkben van, az az igazi. *Nobilitas sola est atque unica virtus*, azaz *A valódi nemességet kizárólag az éretny alkotja.* – fejezte be a kiállítást megnyitó beszédét dr. Issekutz Sarolta.

A kiállítás díszvendége volt *Gudenus János József* genealógus, akinek *Örmény eredetű magyar nemesi családok genealógiája* című könyve az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület kiadásában jelent meg. A sikeres könyv szerzője a második alkalommal megrendezett örmény eredetű magyar nemesi családok címerei kiállítás címerképeire utalva szakmai

elismerését fejezte ki és megjegyezte, hogy a címerek megfelelnek a heraldika szabályainak, a közel fele címert alkotó *Novák József* marosvásárhelyi festőművész különleges művészi adottsággal a szakma mestere.

Dr. Issekutz Sarolta elmondta, hogy a címerfestő a számára megküldött *Dr. Temesváry János A magyar-örmény nemes családok címerlevelei* (Szamosújvár, 1896) c. könyvéből a nemesi okiratokban szereplő pontos címerleírások alapján festette meg az egyes címereket, míg a kiállítás több darabja családi archívumokból, eredeti okiratok másolataiból készült, valamint a Magyar Országos Levéltár gyűjteményéből vált teljessé. Az információs táblák és az ábécé sorrendben közlített családi címerek pedig mindenki számára megkönnyítik a szemlélődést.

A kiállítást színesítette az őshazai örmény népművészetet, épített kultúrát, hitéletet reprezentáló tárgyak a két vitrinben, ezzel is hangsúlyozva az örmény gyökerek fontosságát.

A kulturális programot Puskás Eszter és együttesének népzenei összeállítására zárta. *Juhász Endre* dudukon, *Dévényi Zoltán* dobon játszott, Puskás Eszter énekelt, óriási sikerrel.

Az est a klubszobában ételkóstolóval, *Sergio* finom örmény falatjainak elfogyasztásával zárult, amelyet kötetlen beszélgetés követett.

Puskás Eszter, Juhász Endre, Dévényi Zoltán

Balázs Katalin

I. Örmény Művészeti Fesztivál Gyergyószentmiklóson Örménység-erősítés Székelyföldön

Az Erdélybe betelepült, székelyekkel szimbiózisban élő örménység kultúrájának jobb megismerését szolgálta az a fesztivál, mely hagyományteremtő szándékkal a gyergyószentmiklósiak által került megszervezésre. Örmény tárgyi emlékek, fotó-, zene- és képzőművészet, örmény gasztronómia – mindebből ízelítőt kaptak az I. Örmény Művészeti Fesztivál résztvevői.

„Nem kell elfelejteni, milyen tragédia érte az örménységet, de nézzük meg, hogyan léphe-tünk előre. Adjunk teret lelkünkben az örö-mnek, ismerjük meg művészetünket” – így fo-galmazta meg az Örmény Művészeti Fesztivál célját *Kulcsár László* főszervező. Több mint száz előadó ismertette az örmény kul-túra kincseit, hazatértek az elszármazottak, idelátogattak a világ különböző tájain élő ör-mények, hogy a helyi közösséggel találkozhassanak. Az Örmény Közösségi Házban fotó-, ikon- és örmény tárgyi örökségek ki-állítását láthatták, a múzeum előadásoknak és filmvetítésnek adott helyet, a Nostalgia Kávéház *Kötő József* könyvbemutatójának, örmény konyak- és marlenkakóstolónak vált

Kabdebó János, Vincze Csilla műsorvezető és *Kulcsár László* rendező

helyszínéül, az örmény templomban pedig *Kányádi Sándor* verseit szavalták, koncerteket hallhattak, melyre a Kisboldogasszony-napi búcsús szentmise, Vörös köpönyegesek körmenete tette fel a koronát. Fontos megjegyezni, a Vörös köpönyegesek által szimbolizált örmény hagyomány Erdély-szerte csak Gyergyószentmiklóson maradt fenn.

A fesztivál fontosságát, folytatásának szükségességét egyértelműnek tartották a résztvevők. Az ötletgazda, *Tóthné Kellner Emese* idegenvezetőként a térség népszerűsítésé-

A közösségi ház közönsége

nek egyik módját látja abban, hogy Gyergyó örmény kincsekkel dicsekedhet.

Kabdebó János fotográfus, a Budapest XIII. Kerületi Örmény Önkormányzat elnöke Gróf Teleki Pál szavait idézte: „az örmény magyarok a magyarok, és ma erre igen nagy szükség van. Kell látnia mindenkinek, kik azok az örmények, akik magyarrá lettek. Ez egy befogadó ország, mely kötelez arra, hogy ismerjük meg egymást.”

Martaian Zabel Ermone ikonfestő az örmények találkozásában látta a rendezvény fontosságát, hogy egymást erősítsék örménység-tudatukban a közös gyökérük. Mint mondta, ikonjai a más nemzetek felé is üzennek: „nem kell elfelejteni, az örménység volt az a nép, mely elsőként vette fel a kereszténységét, és immár a többi keresztény néppel is egy családot alkotunk.”

Örménység és székelység szimbiózisából születő értékekre hívta fel a figyelmet a gyergyói származású *Vákár Tibor*, a

Vákár Tibor

gyergyószentmiklósi városközpont házait, a közös ízvilágból származó, egyedi gasztronómiát említve, melyből a rendezvény idején bárki kóstolhatott. „Az örménység kezd felébredni Gyergyószentmiklóson is, és ez az egész település, térség javát szolgálja” – vallja a Budapesten élő *Vákár Tibor*.

„A gyergyói örmény erős közösség, közel félezer ember. Ez-

zel a rendezvénnyel az örmény kultúra méginkább közkinccsé válhat. Székelyföld sokat köszönhet az örménységnek, a vállalkozói kedvet, a művészetet, gasztronómiát és az együttélés-tanulást” – fogalmazott *Boroboly Csaba*, a Hargita Megyei Tanács elnöke, a rendezvény egyik főtámogatója. Hasonló rendezvények szervezésére biztatta a gyergyói örményeket, ugyanakkor ígéretet tett, hogy támogatja az Örmény Közösségi Ház bővítésének tervét, mely egy 80 000 eurós befektetés, eredményeként a következő fesztiválok rendezvényeinek nem kellene a helyszíni problémával küszködni.

Örmény Művészeti Fesztivál

vendégei lehettünk Gyergyószentmiklóson, szeptemberben. Bár a távolság kisé visszariasztó volt a sűrű július–augusztusi búcsúk, kulturális rendezvények miatt, de a fáradságot feledtette a nagyszerű és változatos program-sorozat: a gyergyói örménymagyarok értekeit, kincseit felsorakoztató előadások, *Gyergyói kórus*

kiállítások, a szebbnél szebb esti koncertek a nagyszerű akusztikájú, varázslatos örmény katolikus templomban, a remek erdélyi örmény konyha kínálta örökök modern, praktikus tálalásban. Irigykedve szemléltem a közösség részvételét a rendezvények lebonyolításában is, nemcsak az élvezetében.

Gyergyói kórus

A rendezésben kiemelt szerepet vállalt *Kulcsár László* főrendező, *Buslig Gyula* és *Tóthné Kellner Emese*, köszönet érte.

Az *Örmény kincseink* c. kiállítás megnyitása *Dr. Puskás Attila* közreműködésével egyszerűen lenyűgöző: itt szembesülhetett az ember azzal, amit a többszáz éves könyvek, ereklyék, liturgikus tárgyak, papi öltözékek testközelből sugároztak felénk, az őseinktől ránk hagyott szellemi, lelki, tárgyi gaz-

dr. Issekutz Sarolta az örmény katolikus templomban

got örmény saragánjaival, népdalaival, míg *Puskás Attila* remek humorral előadott Ararát konyak és marlenka bemutatóját – kóstolóját felszabadultan élvezhettük a késő esti órákban a zsúfolásig megtöltött hangulatos Nosztalgia Kávéházban.

Bár az időjárás hozott meglepetést, a 3 nap alatt volt 10 fok és 30 fok is, de a szép programokon kívül a baráti együttlét, őszinte beszélgetések, a kényelmes szállítás és a csodálatos gyergyói táj, jó levegő szinte szárnyakat adva repített haza Budapestre.

Köszönjük a Gyergyószentmiklósi Örmény Katolikus Egyesület és az Örmény Katolikus Plébánia szervezőknek, hogy élvezői lehettünk a Fesztiválnak és bemutathattuk az *ARMENIA magyar-örmény időszaki szemle 1887–1907* c. legújabb DVD kiadványunkat is.

dr. Issekutz Sarolta

Szamosújvári örmény katolikus kórus

dagságot. Ezzel élnünk kell! Kötelességünk nemcsak őrizni, hanem megmutatni másoknak is, hogy tudomást szerezzenek az erdélyi örménység kulturális örökségéről, a magyar kultúrában elfoglalt helyéről.

Lélekemelő volt a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Szakközépiskola tehetséges diákjainak hangversenye, méltán büszkélkedhetett *Bodurján János*, az intézmény vezetője.

Az esti koncertre „utolsó percben” beugró *Puskás Eszter* elvarázsolta a hallgatóság-

Hangverseny a templomban

Örmény főváros lett Gyergyószentmiklós

Örmények nélkül Gyergyószentmiklós semmiképpen nem lenne az, örmények nélkül ez a város nem is hasonlítana mostani önmagára. Elég csupán körbetekinteni a főtéren házáin, vagy végigsétálni a mai Márton Áron utcán. Az örmények ma is méltán büszkéek származásukra, ha közben igazi magyarrá, székelylyé is váltak. A kultúrájuk, kötődéseik, azonban ma is élő – ezt ünnepelték az elmúlt napokban Gyergyószentmiklóson.

Örmény művészeti fesztivál: ez volt a három napon át tartó gyergyószentmiklósi eseménysor neve, amelyre idén először került sor. Művészeti fesztiválnál azonban sokkal több volt, kultúra, hagyományok, néprajz, történelem, gasztronómia és kapcsolódás. Ez mind együtt tette fesztivállá a rendezvényeket. A fesztivál lényege bemutatni, hogy milyen kincseink, értékeink vannak. Adjunk teret lelkünkben az örömeink, ismerjük meg művészetünket – fogalmazta meg célkitűzéseit *Kulcsár László* főszervező.

Nos, bebizonyosodott, van, amit megmutatni, van, amire büszkéek lehetnek a gyergyószentmiklósi és általában az erdélyi örmények Csíkszépvíztől Szamosújvárig, vagy Erzsébetvárosig, de a világ számos táján szétszóródva is.

Bőséges, színes programkínálat Pénteken, az Örmény Közösségi Házban sorra került megnyi-

Puskás Eszter énekel

**...minden egyes örmény magyarnak vallotta magát...
... a népszámláláskor**

Örmény kincseink című kiállítást megnyitja Dr. Puskás Attila

tó után három kiállítás is feltárult a látogatók előtt. Kabdebó János fotóit, Martaian Zabel Ermone tüvegre festett ikonjait láthatta a nagyérdemű, de a lokálpatriotizmusnak leginkább a gyergyószentmiklósi örmény plébánia tulajdonában lévő féltve őrzött tárgyak bemutatása kedvezett. A laikusnak is egyértelművé vált, nem csak az egykori kereskedők voltak legendásan gazdagok, hanem a közös-

ség is olyan kincsekre lehet büszke, amelyek értéke mind eszmei, mind anyagi tekintetben felbecsülhetetlen. Erekiyetartók, kelyhek, miseruha az 1720-as évekből és

évszázados könyvritkaságok kerültek a nézők elé, jelentőségüket, érdekességeket *Puskás Attila* tette érthetővé. Az „ingóságok” után az ingatlanok is bemutatásra kerültek, az *Épített örmény emlékek Erdélyben* című előadáson *Köllő Miklós*, *Demján László* és *Vákár Tibor* adott betekintést az örmény nép építészetebe. Köllő a gyergyószentmiklósi település szerkezet sajátosságait ismertette, ideértve természetesen az örmények szerepét a város mai képének kialakulásában. Demján általában az erdélyi örmény építkezésekről beszélt, Vákár Tibor pedig az örmény-székely együttélés – egymásra hatás bizonyítékait mutatta be, számos családi emlék felelevenítésén keresztül. Elhangzott, az örmények itt igazi otthonra találtak, amit az is bi-

zonyít, hogy az 1920-as népszámláláskor minden egyes örmény magyarnak vallotta magát. Igen népszerű volt a Nostalgia kávéházban szervezett konyak- és Marlenka-kóstoló, amelyen megtudhattuk, hogy az örmények hamarabb készítették konyakot, mint a franciák, és aki megízlelte, érezhette is, hogy legalább olyan jó minőségben.

Szombaton koncertek és filmvetítések voltak műsoron. Érdemes itt kiemelni *Sándor Anna* hegedűjátékát, aki egy örmény szerző, *Aram Hacsaturján* egy művét adta elő mély átéléssel és nagy tapsot kiváltva.

Vörös köpenyesek: igazi gyergyói sajátosság

Vasárnap a gyergyószentmiklósi örmény katolikus templom Kisboldogasszony-napi templombúcsújára került sor. A *Tamás József* segédpüspök által celebrált mise után megtartották a hagyományos körmenetet, melynek során a Márton Áron utcán és a főteret megkerülve haladt a többszáz hívő. Nem hiányozhattak innen a vörös köpenyesek, ami – mint kiderült – igazi gyergyói sajátosságuk az örményeknek is, hiszen sehol máshol, sem Szamosújváron, de még Örményországban sincs hasonló példa.

Budai Merza Pál

Szobrot avattak dr. Urmánczy Nándor tiszteletére

Több évtizedes elhallgattatás után, újra lehet és szükséges Urmánczy Nándor (1868–1940) érdemeiről beszélni.

Szüülőföldjén, Maroshévízen, szeptember 4.-én szobrot állítottak a néhai magyar Országgyűlési képviselő tiszteletére. A negyedik alkalommal szervezett Urmánczy Em-

Körmenet Gyergyószentmiklós főtere körül

Örmény ízek, jó falatok

Nemcsak kultúrával él az ember – csavarhatnánk ki az ismert mondást –, hanem kenyérrrel, azaz táplálékkal is. A három nap során alkalomhoz illően, örmény ételféleségeket is megismerhettek az érdeklődők. Az Ararát konyakot már említettük, de nem maradhat ki a felsorolásból az örmény raguleves marhalábszárból és az ángázdsábor leves sem. Gyomor nem maradhatott éhesen, kíváncsiság, tudnivalóság nem maradt „szellemi táplálék nélkül”. Az összkép így lett teljes, jól sikerült az első Örmény fesztivál. Bízunk benne, ezután rendszeres lesz. Érdemes már most készülni rá.

Gergely

léknapok eseményein jeles közéleti személyiségek, rokonság, ismerősök, tisztelők vettek részt. A vasárnapi szentmise után, a zsúfolásig megtelt templomból, a vendégek átvonultak a templomkertbe, a szoboravatásra. Az eseményen jelen volt *Kövér László*, a Magyar Országgyűlés elnöke, va-

lamint *Gurtvay István*, Urmánczy Nándor unokája. A Budapestről érkezett leszármazott örömmel közölte, hogy ránk maradt a család hagyatékából a 68 kötetes naplója, amely a sok hányattatás után nyilvános és kutatható lesz.

Czirják Károly egyesületi elnök beszédében bevallotta, hogy egy évvel ezelőtt nem hitte volna, hogy szobrot avatnak a nagy előd tiszteletére, a számtalan gáncsoskodás után.

Mivel az Urmánczy család örmény származású, a meghívottak között jelen volt Örményország konzulasszonya *Nelly Matewossian* és más hivatalosságok. Jelenlétükben számtalan koszorúzásnak voltunk tanúi.

Blaskó János szobrászművész a család gyökerei után érdeklődött. Meglepődve hallgatta az ősi örményországi Urmia tó környé-

kéről való több évszázados kényszerű vándorlás történetét. Az Urmánczyak ma már ezer szállal kötődnek Maroshévízhez. Jótéményeik, a helyi iskola, templom, kórház, vasútépítés, ismertté tette nevüket. Nagy kiterjedésű birtokaikat mintagazdaságként kezelik. Kastélyt, udvarházat, fűrésztelepeket tartanak fenn, nemzetközi fakereskedelmet létesítenek. Támogatják a kultúrát, turisztikát, újságot adnak ki, a polgári felemelkedést szolgálják.

Ma újra megnyílt és visszakapta nevét az Urmánczy fürdő. Kellemes környezetével, mezotermál gyógyvizével, egy egész ország rész olimpiai méretű strandmedencéjével fogadja a látogatókat.

Az ünnepi rendezvény eseményei után annak reményével búcsúztunk, hogy a jövő évben ismét együtt emlékezhetünk a nagy elődökre.

Erzsébetvárosi Magyarok Találkozója

Kedves meghívásnak tettünk eleget, amikor részt vettünk szeptember 11-én az Erzsébetvárosi Magyarok Találkozásán. A reformátusok által rendezett találkozó ünnepi istentisztelettel kezdődött, amelynek keretében Ősz Sándor-Előd történésztől érdekes előadást hallhattunk I. Apafi Mihály fejedelemről, valamint a hajdani Ebesfalváról, bár az erzsébetvárosi örményiségről, őseinknek a város létrehozásában és felvirágoztatásában betöltött el-évülhetetlen érdemeiről egy szó sem esett. Az is-

tentisztelet végén név szerint szólította ki *Miklósi Mátyás Csaba* református lelkipásztor az elszármazottakat, mindenkinek egy szál rózsa kíséretében emléklapot, kerámia emléktányért (a templom rajzával) ajándékozott. *dr. Issekutz Sarolta*, a meghívást és ajándékokat megköszönve, beszédében megemlékezett az erzsébetvárosi nemes Issekutz és Zachariás ősről, az igen erős és gazdag erzsébetvárosi örmény közösségről, akik egy szép barokk várost építettek fel maguknak az

Gyülekezés a kopjafaavatásra

dr. Issekutz Sarolta az úrasztalánál, mögötte Miklós Mátyás Csaba

udvartól örökáron megvásárolt területen, templomokkal, iskolával, jótékony-sági intézményekkel, szabad királyi városi rangot is kivívva maguknak. A magyar anyanyelvűvé vált ősök utódai már elszármaztak, így az erzsébetvárosi örmény közösség igen megfogyatkozott. De a gyökerek visszahúzzák őket és legalább az augusztus 15-i örmény szertartású római katolikus Nagyboldogasszony

Szeretetvendégség

napi búcsún találkozik az örmény gyökerű magyar közösség ismét egymással. A gyökerek fontosságát hirdeti az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület is, amely pl. kiadta hasonló kiadásban Ávedik Lukács: *Szabad királyi Erzsébetváros monográfiája* (Erdélyi Örmény Múzeum 9., Bp. 2004) c. könyvét és feldolgozta a város örmény katolikus temetőjét *Örmény halottkultusz és temetkezés, Erzsébetváros és örmény katolikus temetője* c. könyvben, mellékelve a temető teljes anyagát CD-n. A könyveket az egyházi könyvtár részére ajándékba átadta, hogy a mai erzsébetvárosiak megismerhessék városuk múltját, annak alapítóit és megbecsüljék azok örökségét.

Az ünnepi istentiszteleten

A Bíró János kopjafafaragó által készített és a templomkertben felállított 2 kopjafa – szimbolizálva Apafi Mihály fejedelmet és feleségét, Bornemissza Annát – felszentelése után ünnepi ebédre került sor. A hajdani gimnázium (ma Gazdasági Liceum) – ahol édesapám is tanult – újabb kori éttermében közel másfélszázan örültünk az ünnepi együttlétnek, hangulatos zene és finom ebéd fogyasztása közben.

dr. Issekutz Sarolta

Nagy Gyöngyvér

Örmény családok találkozója Csíkszépvízen

Augusztus 27-én, immár 15-ik alkalommal ismét találkoztak Csíkszépvízen az erdélyi örmény-magyar családok és az innen elszármazott, külföldön élők azzal a szándékkal, hogy erősítsék önazonosság tudatukat, és összekapcsolják a rokoni, baráti szálakat, ahogyan ezt az előző években is tették.

A találkozót a csíkkörzeti „Szentháromság Alapítvány” szervezte, a Budapest-Zuglói Örmény Kisebbségi Önkormányzat hathatós anyagi támogatásával. Az ünnepség szentmisével kezdődött a csíkszépvízi templomban, amelyet nagyméltóságú Szakács Endre vikárius úr mutatott be Gábor Zoltán plébános úrral együtt. A mise után a templom udvarán levő emléktábla ko-

Az emléktábla megkoszorúzása

szorítására került sor, majd a résztvevők népes csoportja a helybeli római katolikus templomban hallgatta meg a Lászlóffy Árpád orgonaművész koncertjét. Ezután a közös ebéd következett, ahol felelevenítették a régi emlékeket és kapcsolatokat. Az érdeklődők megtekinthették a közel-múltban felújított örmény gyűjteményes

Ünnepi mise a római katolikus templomban

emlékházat, és azzal vettek búcsút egymástól, hogy jövőben újra szeretnének ugyanitt találkozni.

(www.pluszportal.ro., 2011. szeptember 1.)

A családi találkozó résztvevői

Népszámlálás 2011

Október 1-31-ig tart a népszámlálás hazánkban. Felkérjük kedves olvasóinkat, hogy lehetőség szerint minden kérdésre válaszoljanak. Kiemelten fontosnak tartjuk a Személyi kérdőív V. *Nemzetiségi, nyelvi kötődés, vallás* kérdésekre történő pontos válaszok megadását, bár ezek nem kötelezően megválaszolható kérdések. Természetesen mindenki lelkiismerete szerint, a valóságnak megfelelően válaszoljon, vagy töltsse ki a kérdőívet.

A nemzetiségnél nem lehet kétséges, hogy **magyarok** vagyunk (34.), míg a 35. kérdés: Az előzőekben megjelölten kívül tartozik-e másik nemzetiséghez is? Ennek válasza a többségénél biztosan az, hogy **örmény**, mégpedig: **erdélyi örmény**. Ezzel jelezzük a történelmi örménységhez való tartozásunkat.

A 38. kérdés: Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát? Itt római katolikus, örmény szertartású római katolikus, református, evangélikus... lehet a válasz. A hazai *erdélyi örmények* túlnyomó többsége római katolikus, vagy örmény szertartású római katolikus (A Magyar Katolikus Egyház részegyháza az örmény katolikus egyház), vagy református... Nagyon fontos, hogy válaszunk szerepeljen a kérdőíven, hiszen az egyházak a népszámlálás adatai alapján kapnak állami támogatást és csak így tudják tovább folytatni magas színvonalú karitatív tevékenységüket. (A szerk.)

Zay Éva

Erősödő erdélyi magyar identitástudat

Nagy többségünk nem éli meg hátrányként magyarságát

Az erdélyi magyarok nemzeti azonosságtudatának változása a Kárpát Panelkutatás tükrében, 2007–2010 cím alatt tartott előadást hétfőn délelőtt a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen (BBTE) a Kolozsvári Magyar Napok előadássorozata keretében és a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet (KMEI) szervezésében Veres Valér szociológus, a BBTE egyetemi docense. A szakember a Kárpát Panel széleskörű kutatássorozat releváns elméleti alapjait és eredményeit vázolta fel, megállapítva, hogy a vizsgált változások nemcsak a fent megjelölt időszak éveire vonatkoznak: a kérdést korábban is tanulmányozták, 1997-től rendelkeznek összehasonlítható adatokkal. Idősoros, összehasonlító és reprezentatív szociológiai kutatást végeztek minden Kárpát-medencei régióban, elsősorban kisebbségi közösségek körében.

Az eredetileg alkalmazott, kérdőíves felmérést fókuszcsoporthoz tartozó kutatásra terjesztették ki. 2010-ben ugyanazokhoz az alanyokhoz tértek vissza, akiket 2007-ben is megkérdeztek – körvonalazta a módszer-

tani vonatkozásokat Veres Valér. Mint kifejtette, ezáltal a változások nagyobb biztonsággal elemezhetőek, lévén, hogy ugyanazon ember esetében egy kis változás önmagában is relevánsnak tekinthető.

A kutatás – amelynek jogtulajdonosa a Max Weber Társadalomkutatásért Alapítvány, partnere a BBTE szociológiai tanszékének magyar tagozata, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Etnikai és Kisebbségkutató Intézete – a magyarságtudat és kisebbségi identitás mellett többek között az oktatási helyzet, társadalmi struktúra, munkaerőpiac, vallásosság alakulását is vizsgálta – magyarázta Veres Valér, megjegyezve, hogy források híján a 2010-es felmérést csak Erdélyben sikerült elvégezni.

Diskurzusok alakította nemzeti ideológia

A XVIII. század végén kialakuló nemzet-fogalom Magyarországon a reformkor idején körvonalazódik hangsúlyosan. Az identitástudat a nemzeti ideológia társadalmi működésének eredménye, és a modern társadalmi csoportok kötődésének egyik legfontosabb formáját jelenti – összegezte a szociológus. A modern nemzet-eszme megfogalmazásában a premodern etnicitás elemeit használták fel, nemzetként különböző „konfigurációban” – magyarázta. A tudatosulás folyamatában a vallási közösségek elsőbbségének visszaszorulásával párhuzamosan erősödik a laikus nemzetfogalom, amelynek leírása egy bizonyos fokú állandóság megőrzésével időben változik. Az új tartalmakkal, hangsúlyokkal telítődő nemzeti diskurzusok a nemzeti ideológiát is megfelelően alakítják. A nemzettudat, illetve a csoport-identitás igénye hierarchikusan szerveződik, utóbbi esetben a kisebbség államhoz és nemzethez való viszonyát vizsgálták. Kutatási kérdésként fogalmazták meg az erdélyi magyarok önmeghatározásának módját, a magyarságtudat és erdélyiség szerepét, a *saját csoport* szociálpszichológiai jelentését, az azonosulás szim-

bolikus dimenzióját, a románság megjelenését az erdélyi magyar identitástudatban, illetve az erdélyi kisebbségnek Magyarországhoz és a többségi magyarsághoz való viszonyulásának módját.

Erősödött az erdélyi identitástudat

Magyarságtudat és erdélyiség tekintetében a kutatási eredmények a regionális azonosulás, a magyart árnyaló sajátos erdélyi magyar identitástudat megerősödését mutatták. A változás hangsúlyosan érzékelhető volt a magasabb iskolázottsággal rendelkezők és a fiatalabbak körében. Ez tudatosságra vall, illetve az időbeni kiteljesedés lehetőségét is hordozza – mondta Veres Valér. Az erdélyi magyar kisebbség identitásszerkezetében az elsődleges, kultúrnemzeti összetevő mellett érzékelhetően erősödött az állampolgári identitás, valamint az a tényező is, amely az engedékenyebb kultúrnemzeti azonosság-tudattal szemben az etnikai eredet helyezi előtérbe. Az identitástudat érzelmi dimenziója mentén megállapították: a szégyenérzet (amelynek magas aránya leginkább veszélyeztetheti a kisebbségi azonosságtudatot) alig 1–2 százalékos, a magyarság mintegy 60 százaléka pedig nem éli meg hátrányként magyar identitását.

A kutatásban megszólaltatott alanyok többsége hazájaként Romániát és Erdélyt jelölte meg, a 2010-es felmérés válaszdadói körében nőtt az Erdélyt megnevezők számaránya. Az érzelmi dimenzióhoz kapcsolódó erdélyi hazának Románia egyféle legitím kiterjesztésévé vált – értelmezte Veres Valér. A szülőföld kategóriában Erdély vezet: az alanyok érdekes módon kis arányban neveztek csak meg az egyes megyéket, régiókat, sokkal inkább az egyes településeket – részletezte a szociológus. A megkérdezettek 35 száza-

léka teljesen, 30 százaléka pedig részben egyetért a román állampolgársággal való azonosulással, bizonyos korlátokon belül (például sokan úgy vélik, hogy Romániában sok mindenért lehet még szégyenkezni). Ugyanakkor, tíz százaléknál kisebb azoknak az aránya, akiknél konfliktushelyzetet teremt a kisebbségi magyarságtudatnak a román állampolgársággal való egyeztetése – fejtette ki a szakember.

A diszkrimináció megtapasztalása tekintetében jelentős különbségek mutatkoztak az iskolázottság függvényében: az eredmények értelmében a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők szenvedtek el nagyobb arányban diszkriminációt, amely legtöbb esetben verbális megkülönböztetésnek minősült. Az etnikai csoportok közötti viszonyokat nagyobb arányban látják országos szinten konfliktusosnak, mint egy adott településen, a csoportközi konfliktusérzékelés pedig 2010-re csökkent – tájékoztatót Veres Valér. – Tekintettel arra, hogy ennek aránya

1997-ben még 80 százalékos volt, óriási változás történt az elmúlt másfél évtizedben – tette hozzá. Az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának legnagyobb hozadéka – ha látványos eredményeket nem is teremtett – éppen a csoportközi viszonyok javítása, a közeg élhetővé tétele – vélte a szociológus.

– Megállapítható, hogy létezik egységes Kárpát-medencei magyar nemzettudat, noha ez nem Magyarország hazaként való azonosításában érvényesül. A szimbolika terén egységes a magyarság (a nemzeti hősök listáját például jellemző módon Petőfi Sándor vezeti), ellenben a szociológiai értelemben vett *saját csoportok* megjelölése tekintetében eltérések figyelhetők meg – emelte ki Veres Valér. Az erdélyi magyarság külön identitásként, szintként fogalmazódik meg, aminek hangsúlyos történelmi hagyománya és okai vannak – összegezte.

(Szabadság, 2011. augusztus 17.)

Vallásosabbak az erdélyi magyarok

Képmutatás vagy etnikai identitástudat miatt?

Bár a leginkább templombjárók, sokan naponta imádkoznak, és életükben a leginkább fontos Isten, az erdélyi magyarok ezzel szemben kevésbé hisznek a halál utáni életben, a pokolban, a bűnben, a reinkarnációban – derült ki tegnap a Románia összlakossága, Magyarország és az erdélyi magyarság vallásosságáról Kiss Dénes tanársegéd (BBTE) által közölt érdekes összehasonlító adatokból. Képmutatás lenne ez, vagy csupán a sajátos nemzeti kisebbségi helyzet velejárója? – többek között ez is foglalkoztatta a Kolozsvári Magyar Napok keretében a Max Weber Alapítvány és a Kolozsvári Magyar Egyetemi Intézet szervezte előadássorozat hallgatóságát.

Romániát Európa egyik legvallásosabb országaként tartják számon Írország, Lengyelország és Málta mellett. Ennek magyarázata a vallás és etnikai identitástudat szoros

kapcsolata, az egyház viszonylag kismértékű marginalizációja a kommunizmus idején, az 1990 után jelentkező gazdasági válság és az ortodox egyház kvázi monopolhelyzete.

A 2008-as Kárpát Panelkutatás és a 2000–2008-as European Values Study Survey adatai alapján kiderült: az erdélyi magyarság vallásossága a románokénál is erősebb.

Kevésbé hiszünk a pokolban

1-től 10-ig terjedő osztályozási skálán a magyarországiak életében a legkevésbé fontos Isten (5,24), ez az adat Romániában 8,6, az erdélyi magyarok esetében 8,7. Az arányok hasonlóak, esetenként még hangsúlyosabban a napi imát, illetve a templomba járást illetően. A helyzet általában azonos a más országokban kisebbségben élő magyarok esetében, ott, ahol ezek vallása eltérő a többségi nemzet vallásától. Az erdélyi magyarság több mint 80 százalékban egyszemélyes istenben hisz, míg Románia lakosságát tekintve ez az arány nem éri el a 40 százalékot, többben egyfajta szellemként, életerőként érzékelik az istenséget. Mindezekkel szemben érdekes adatot tár fel a kutatás: Románia összlakosságánál sokkal kisebb arányban hisznek az erdélyi magyarok a halál utáni életben, a pokolban, bűnben, reinkarnációban. Az összehasonlítás egyik következtetése tehát: az erdélyi magyarok vallásosságának a nyilvános és közösségi vetülete (pl. templomba járás) erősebb, az egyes egyházi tanításokba vetett hit dimenziójában gyengébb. Az igen visszafogottan nyilatkozó előadó szerint ez keményebb szóval akár képmutatásként is értelmezhető lenne, ám ezzel szemben ellentétesként felmerült egy másik magyarázat: az erdélyi magyarság vallásossága nem egy-

séges, így a különféle magyar egyházak tanításai is eltérőek, másként értelmezik a bűn, pokol, halál utáni élet kérdését, nem lehet tehát általános következtetéseket levonni.

Konkurencia az „egyházpiacon”

A tanulmány megállapította, hogy a vallásosság az iskolai végzettséggel fordított arányban alakul, vagyis minél iskolázottabb valaki, annál kevésbé vallásos. Mégis, az egyházi szertartások (keresztelés, házasságkötés, temetés) az iskolázottsági szinttől függetlenül egyformán fontosak az erdélyi magyarok számára.

Világviszonylatban napjaink vallásosságának egyik fontos jellemzőjeként az előadó az egységesség csökkenését, az egyre több hivatalos vallás megjelenését említette, továbbá a keleti hitszemelek növekvő nyugati elfogadottságát – a nyugati ember különböző vallásokból csipegetve alakítja ki saját hitfelfogását. Elhangzott, hogy a gazdasági fejlettség növekedésével csökken a vallásosság társadalmi jelentősége, Nyugaton egyre kevésbé járnak templomba az emberek, bár kivételként az előadó Amerikát említette, ahol a fokozott szabadság lehetővé teszi a legkülönbözőbb hitfelfogást vallók vallásosságának hivatalos formában való megélését. A vallás piaci jelenséggé vált, mint elhangzott: konkurencia van, nem lustálkodhatnak az egyházak.

Kerekes Edit

(Szabadság, 2011. augusztus 16.)

Az Örmény Köztársaság kikiáltásának 20. évfordulóját szeptember 21-én ünnepelte a hazai örménység, amelyen *Dr. Kupper András* országgyűlési képviselő ünnepi beszédet mondott, amelyben feltárta örmény gyökereit és felhívta valamennyi örmény származású figyelmét, hogy a gyökereket ápolni kell, a kultúrát meg kell menteni a magunk és a közösség számára. Az estet kiállítás megnyitó és *Jengibarjan Dávid* jazz trió koncertje színesítette, végül fogadás zárta az A38 hajón, melyet az Országos Örmény Önkormányzat rendezett.

Meghívó

Az 1848-49-es szabadságharc hőseire, köztük a magyarörmény hősökre, az Aradi Vértanúkra emlékezünk 2011. október 3-án, hétfőn délután 17 órakor a Budapest V. ker. Akadémia u. 1. I. emeleti színházteremben (Magyar Tudományos Akadémiával szemben). Szeretettel hívunk és várunk minden kedves Vendéget. **Emlékezzünk együtt!**

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Fővárosi Örmény Önkormányzat – rendezők
dr. Issekutz Sarolta elnök

Lázár Vilmos honvéd ezredes, Aradi Vértanú
Czetz János tábornok
Kiss Ernő honvéd altábornagy, Aradi Vértanú

Program

Köszöntőt mond *dr. Issekutz Sarolta* elnök
Ünnepi beszédet tart *Dr. Katona Tamás* történész

ÉLNI ÉS NAGYRANŐNI

– SZÉCHENYI ISTVÁN EMLÉKEZETE

Oratórium-játék Széchenyi István szövegei, levelei, naplói,
gondolatai, valamint
Csorba László, Kocsis István, Surányi Miklós szövegei és más
dokumentumok alapján

Előadók: KISS TÖRÉK ILDIKÓ és VARGA VILMOS
Forgatókönyv: Kiss Törék Ildikó Zene: Ari Nagy Sándor
Rendező: Varga Vilmos

Hangosító-világosító: Piski Norbert **Ügyelő: Kocsis I. Gyula**
Jelmezek: Pápai Marika, Cservák Miklós **Adminisztráció: Bíró Gabriella**

Bemutattja a 17 éves, Magyar örökség-díjas Kiss Stúdió Színház – Nagyvárad

Műsorrend

A fiatal Stefferl kapitány István gróf és Karolina	Lord Stewart, volt nagykövet elbeszélése Az 1848-as esztendő
A Magyar Tudományos Akadémia alapítása István gróf és Crescence szerelme	Széchenyi gondolataiból, feljegyzéseiből Döbling – a kételyek ideje
Széchenyi és Metternich beszélgetése	Széchenyi imája
A legnagyobb magyar	A döblingi újjáéledés
Széchenyi és Crescence grófnő házassága	Napló az utolsó napokról
A Lánchíd építése	Széchenyi üzenete

Koszorúzás az Aradi Vértanúk kopjafájánál (helyszínen)

Kiállítás az 1848–49-es szabadságharc és az Aradi Vértanúk emlékére

Könyvvásár – Fogadás

A rendezvényt támogatja:

Budapest Ferencvárosi- és a XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Az aradi vesztőhely

„Áldd meg Aradot! Áldd meg szegény szerencsétlenségbe süllyedt Magyarországot!”
(részlet Damjanich János imájából)

A magyar hadsereg tizenhárom parancsnokát 1849. október 6-án hajnalban végezték ki: *Aulich Lajost, Török Ignácot, Láhner Györgyöt, Schweidel Józsefet, Kiss Ernőt, Desewffy Arisztidot, Damjanich Jánost, Nagysándor Józsefet, Vécsey Károlyt, Knezic Károlyt, Poeltemberg Ernőt, Lázár Vilmost és Leiningen-Westerburg Károlyt.*

Lázár Vilmos

Czetz János

Kiss Ernő

Az aradi vár a Maros bal partján épült hatszögletű erőd; a folyó majdnem körülöleli. Itt őrizte foglyait *Howiger* vezérőrnagy, a vár parancsnoka. Az ítéletet október 5-én reggel 7 órakor hirdették ki: golyó általi halálra Kiss-t, Schweidelt és a büntetés enyhítéséért Desewffyt és Lázárt. Először őket kísérték a vár VI-os kapuja mellé, a vár sáncába. A féltérde ereszkedett tábornokokat egyszerre érte a lövés; hárman azonnal arca buktak, Kiss Ernőnek csak a vállát érte a golyó, ezért három katona közvetlen közelről lőtte le.

A bitófára ítélt kilenc fogolyért ezután mentek vissza a várba. A III-as kapun át az Újarad felé vezető útra tértek; Damjanichot – mert lába törött volt – szekéren viték. Durván faragott, mintegy nyolclábnyi magas oszlopokhoz kísérték őket; elsőként Poeltemberget szállította a porkoláb. Aztán sorrendben Török, Láhner, Nagysándor, Leiningen, Aulich, Damjanich és Vécsey életét oltották ki. Elrettentő példaként stig függtek a bitófán, majd két-két újradiparaszttal gödröket ásott az akasztófák tövébe, és ide temették a nemzet halottait.

Mi történt később a tetemekkel? Ki és hol temette el őket? Még a kivégzés éjjelén „megvásárolták” és kiásták Damjanich, Láhner, Leiningen és Vécsey testét. Vécseyt

ideiglenesen az aradi temetőbe hantolták el, majd 1916-ban az aradi Kultúrpalota kriptájába szállították át. Leiningent először az *Urbán* család monyóródi birtokára temették; 1876-ban özvegye Borosjenőre vitette, az *Atzél*-féle kriptába. Damjanich és Láhner tetemét a *Csernovics* család mácsai birokán temették el, október 8-án. Kiss Ernő október 8-ig feküdt jeltelen sírjában, ekkor unokatestvére megvesztegette az öröket és eltemette az aradi temetőben; tizenhat év múlva a család sírboltot építtetett Németelleméren (a vajdasági Elemér), ma is ott nyugszik.*

Desewffy 1850 tavaszáig feküdt az aradi sánc árkában. Ekkor öccse lefizetett „néhány alantás közeget” és Margonyán (ma a szlovákiai Marham) temettette el, családi sírboltba.

Mi történt a vesztőhely többi halottjával?

A vár sáncaiban 1912 májusában kezdték kutatni; hamarosan két sír körvonalat

* Kiss Ernő holttestét az aradi temetőből Katalinfalvára szállították, a család egyik ágának sírboltjába temették el, majd 1872-ben onnan szállították a Kiss Ernő által építtetett (1847) eleméri római katolikus templom alatti családi kriptába – szerk.

ira bukkantak. Az exhumálást és az agnoszkálást *Lenhossék Mihály* anatómus és *Bartucz Lajos* antropológus végezte. 1913 augusztusában a VI-os kapu közelében ráta-
láltak Schweidel és Lázár földi maradványaira. Újabb húsz év telt el, amikor 1932-ben a nagy aradi árvíz után a Maros gátjának erősítése közben véletlenül ráakadtak a bitófák helyére, és a melljük temetett kivégzett tábornokokra. Sorban feltárták Aulich, Nagysándor, majd Knezic sírját. A csontokat az aradi temető *Steiner*-féle kriptájába vitték. 1933 őszén pedig Török és Poeltenberg csontjait is exhumálták, majd ugyancsak a Steiner-kriptába temették. Az aradi sírboltból 1956-ban a Kultúrpalotába szállították a maradványokat. A gyásznapi 125. évfordulóján (1974) mind a tizenegy vértanú csontjait az újonnan épített emlékmű lábánál kialakított kriptába helyezték; csak Kiss Ernő

és Desewffy Arisztid nyugszik Eleméren, illetve Margonyán.

A megemlékezésből nem hagyhatjuk ki *Lenkey János* tábornokot és *Kazinczy Lajos* ezredesét sem. Lenkey is az aradi vár foglya volt, de mivel megőrült, ügyében nem hoztak ítéletet; 1851 februárban hunyt el. 1936-ig az aradi temetőben feküdt, majd áthozták szülővárosába, Egerbe. *Kazinczy Lajos* 1849. október 25-én lőtték főbe az aradi vár sáncában. Ő az egyetlen, akit még nem kutattak fel, és nem temettek el tisztességesen. Az aradi emlékezők ne felejtsek el egy szál virágot dobni a vár sáncába. Csak remélni lehet, hogy akad olyan civil szervezet, amelyik magára vállalja *Kazinczy Lajos* tetemének felkutatását, mivel ő az egyetlen, aki ma is jeltelen sírban fekszik.

Hankó Ildikó

(*Magyar Demokrata*, 2010. október 6.)

A vértanúk

Emlékek a 13 tábornokról – részlet

Az Aradon kivégzett tizenhárom generális mindegyike java idejében szenvedett vértanúhalált a szabadságért. Még a legöregebb, *Aulich Lajos* is csak ötvenhét éves volt, midőn kiszenvedett, a legifjabb pedig, gróf *Leiningen Westerburg Károly* alig érte el a férfikor küszöbét: harminczadik évét töltötte be épen.

Az ő sorsa talán a letragikusabb valamennyi közt; mert tulajdonképen szíve vettette le vele az osztrák Waffenrockot. 1845-ben, mint a 31-ik serezed századosa a délvidéken állomásozott s Török-Becsén megismerkedett a dúsgazdag, örmény származású *Sissányi* családdal. A ki csak egy kicsit is ösmerte a régi Pest társadalmi életét, tudja, hogy a negyvenes esztendőben valóságos forradalmat csináltak a *Sissányi* lányok. Bál, hangverseny, estéli társaság nem eshetett meg náluk nélkül s a nemcsak gazdag, de csodaszép lányokat rendszeren valóságos udvar környékezte az akkori aranyifjúság javából válogatva. Janka, Fémi, Eliz, hogy melyik volt szebb, ki tudná ezt megmondani. Sággy Tóni, Almásy Tini, hajdani híres gavallérok, még galambósz hajjal is lelkesedtek és sirtak, ha a *Sissányi*-lányokra fordult a beszéd.

Elíznek imponált *Leiningen* gróf hódolata, a ki nemcsak egyike volt a legdaliásabb férfiaknak, de lovagias akár *Bayard*, nyájas, kellemetes társalgó és olyan előkelő familiából való, hogy még az angol királyi házhoz is atyafi.

Elíz a törökbecsei park árnyas fái alatt járkálva, egyszer aztán kimondta az ultimátumot.

Jól van, de tegye le előbb az osztrák uniformist; akkor aztán mehetünk az oltárhoz, majd bizony, hogy engemet azzal csúfoljanak, hogy lisztes zsáknak lettem a felesége.

Leiningen szaván fogta a szép leányt. Beadta lemondását és már magyar díszben esküdtött örök hűséget a lelkes honleány, *Sissányi Erzsébetnek*. 1844-ben történt ez, – és négy év múlva már fölhasant a költő ébresztő szózata:

Talpra magyar, hí a haza...

Ittebei és eleméri *Kiss Ernő*, valóságos legendás alak. Azokból a huszárokból, a kikből a *Hertelendiek*, *Simonyiak* és *Meskók* termettek. Az örmény *Kiss Antalnak* (szerk. *megjegyzés Kiss Ágostonnak*) dúsgazdag fiaként, különös örömét lelta a drágábbnál drágább, szebbnél szebb lovakban: s ezért is a huszár életre szánta magát. Midőn atyja elvitte az ezredeshez, ez tudni sem akart a még gyermek *Kissről*; de *Kiss Antal* pazar ajándékaival az egész tisztikart annyira megnyerte, hogy mégis bekönyörögte fiát az ezredbe.

A fiatal *Kiss Ernő* gavallérságáról mesék maradtak meg.

(*Ellenzék*)

(*Megjelent az ARMENIA magyar-örmény havi szemle (főszerkesztő: Szongott Kristóf) 1904. évkönyvében – eredeti írásmóddal – A szerk.*)

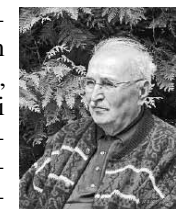

Bálintné Kovács Júlia

Keresztes Sándor, aki nem pap, de erdélyi örmény gyökerű magyar, aki sokat tett egyházáért, népéért

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok
Erdélyben – a majdnem két éve tartó sorozat 20. része

Keresztes Sándor 1919. március 9-én született Magyarórkereken (Kolozs vármegye, Kalotaszeg, Kalotaszentkirály mellett). Ősei apai ágon katolikus vallású örmény-székely kisnemesek, anyai részről gazdálkodással foglalkozó reformátusok voltak. Édesapja Keresztes Károly, tanítóként szerzett megbecsülést Magyarórkereken, majd később Magyarfenesen (Kolozs vármegye). Édesanyja Fazekas Erzsébet. Szülei hat gyermeke közül ő született utolsóként. Hét éves volt,

amikor édesapja súlyos betegségben elhunyt.

Édesapja korai halála után Bánffyhunyadra költöztek, ahol nagy szegénységben éltek. A nehéz anyagi körülmények miatt a kisebb gyermekek közül már csak ő tanulhatott tovább. Középiskolai tanulmányait Kolozsvarott a piaristák által vezetett Katolikus Főgimnáziumban végezte. Itt nagy hatással volt rá osztályfőnöke, a kiváló pedagógus és Erdély-szerte ismert **cserkészvezető**, az ugyancsak örménymagyar **Pus-**

kás Lajos tanár úr. Érettségi után a kolozsvári román tannyelvű egyetem jogi fakultásán tanult tovább, ösztöndíjaként. Diplomáját már a bécsi döntés után visszatelepült Ferenc József Tudományegyetemen szerezte meg.

Egyetemi hallgatóként részt vett a magyar diákmozgalmakban. 1939-ben a Majláth Kör választójaként az Erdélyi Katolikus Magyar Népközösség diáktanácsának titkára lett. Ekkor találkozott először szervezeti-ileg is a magyar kisebbség problémáival, és ekkor ismerkedhetett meg személyesen az erdélyi politikai és egyházi élet vezetőivel, köztük Márton Áron püspökkel, akivel annak haláláig tartotta a kapcsolatot. Diákként szervezője volt különböző katolikus szociális mozgalmaknak: részt vett a KALOT (Katolikus Agrárfújásági Legényegyesületek Országos Titkársága), az EMSZO (Egyházközségi Munkás Szakosztályok) és a Hivatásszervezet erdélyi létrehozásában. 1943-ben szerezte meg az államtudományi doktorátust. Ugyanebben az évben nevezték ki az *Új Erdély* folyóirat segédszerkesztőjévé; Kolozsvár városnál kapott állást, mint a törvényhatósági jogú város szociális osztályának fogalmazója. Erre az esztendőre esik házasságkötése Rác Erzsébettel. Házasságukból a későbbiekben nyolc gyermek született.

1944 szeptemberében, a front közeledtekor, Kolozsvár kiürítésekor, felesége szüleihez Budafokra költöztek.

1945–1947-ben a Belügyminisztériumban dolgozott a Bibó István főosztályához tartozó osztályon. A demokrata Néppárt színeiben országgyűlési képviselő.

1948 őszén „klerikofasiszta múlt” hamis vádjával megfosztották mandátumától. Minisztériumi állásába nem vették vissza. Ezért felesége nevére iparendélyt váltott, és 1949-től 1950-ig harisnyakötésből tartotta el családját. 1950-ben sikerült elhelyezkednie az *Új Ember* katolikus hetilap kiadói-

vatalánál; kezdetben pénzbeszédőként, fűtőként, majd adminisztrátorként dolgozott. 1953-ban az Egyházi Szeretetszolgálat vezetőjének tett javaslata alapján, Czapik Gyula érsek megbízásából megszervezte a Szolidaritás Háziipari Szövetkezetet, mely munkalehetőséget biztosított az 1950-ben állami rendelettel feloszlott szerzetesrendek tagjainak. 1953-ban rendőri felügyelet alá helyezték azzal az ürüggyel, hogy apácát fogadott be a családjába. Rendőri felügyeletét 1959-ben szüntették meg.

A puha diktatúra éveiben

Az internálást követően újra az *Új Ember* kiadóhivatalánál dolgozott, 1963-tól az 1980-ban bekövetkező nyugdíjazásáig a kiadóhivatal vezetőjeként. 1962-ben a *pécsi egyetemen* az államtudományi mellé megszerezte a jogi diplomát is. Disszertációjának címe: *Lelkiismereti és vallásszabadság, valamint a felekezeti egyenjogúság a Magyar Népköztársaságban*. 1963-tól másodállásban a *Szent István Társulat* jogi szakértőjeként is ténykedett. 1977-től 1994-ig a Társulat elnökségi tagja volt. Az 1960-as és 70-es években „keresztény-marxista” párbeszédet folytatva több egyházpolitikai tanulmányt és memorandumot írt. Ezekben annak módját kereste, miként lehetne az állam és az egyház között olyan „modus vivendi”-t megvalósítani, amely a szocialista rendszer keretei között is biztosítja az egyház valódi függetlenségét és működési szabadságát. Nézetei anynyira eltértek a hivatalos állásponttól, hogy e tanulmányok nyomtatásban nem jelenhettek meg, de kéziratban, gépelt formában eljutottak több egyházi és állami vezetőhöz.

1964-ben *Bánk József* püspök, egyházbíró írásban vette közreműködését a *Püspöki Kar* kollegiális működését biztosító működési és szervezeti szabályzat kiadójaként. *Szörényi Gábor SJ.* megbí-

zásából elkészítette az *Egyházi Szeretetszolgálat* szabálytervezetét. Javaslatot készített a szerzeteseknek a rendek feloszlásakor elvesztett, a nyugdíjjogosultságba beszámítható szolgálati idejének visszaszerzésére. (Ez utóbb meg is történt.)

1974-1976 között komoly küzdelmet és szívós tárgyalásokat folytatott egyházi és állami tényezőkkel a *Szent István Társulat* önállóságának megőrzésért, alkotmányos működéséért.

A rendszerváltozás idején és azt követő években

1988-ban kezdett ismét nyíltan politizálni. A *Márton Áron Társaság* egyik szervezője és elnöke volt. 1989 márciusában *Matheovics Ferenc* és *Ugrin Józseffel* megkezdte a *Kereszténydemokrata Néppárt* újjászervezését. 1989. szeptember 30. és 1990. május 27. között elnökként vezette a pártot. Az 1990. évi országgyűlési választásokon a KDNP budapesti listavezetőjeként került be a parlamentbe. 1990. május 3. és 1990. augusztus 31. között az Országgyűlés alkotmányügyi, törvény-előkészítő és igazságügyi állandó bizottságának, valamint nemzetbiztonsági különbizottságának volt a tagja.

(Ebben az időszakban *Keresztes Zoltán* megbízásából kerestem őt fel budapesti otthonában, hogy tájékoztassam terveinkről, az újra indítandó „Armeniaról” – az időszaki szemlére és Baráti Társaságunkról)

1990 szeptemberében kinevezték a *Magyar Köztársaság vatikáni és a Máltai lovagrendhez akkreditált nagykövetévé. Nagyköveti megbízatása 1994 nyarán szűnt meg.*

1994-1998 között ismét a KDNP országgyűlési képviselője volt, a külügyi állandó bizottság, ezen belül az alapszerződésekkel foglalkozó albizottság, valamint az emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi állandó bizottság tagja.

Az erdélyi magyarság érdekében folytatott fontosabb ténykedései

Az 1970-es években megszerezte *Miklós Imrénének*, az *Állami Egyháziügyi Hivatal* elnökének a jóváhagyását ahhoz, hogy a *Szent István Társulat* 3000 magyar nyelvű *misekönyvet*, majd később 1600 teljes *Szentírást* ingyenesen eljuttathasson a romániai magyar plébániák részére.

1984 *Kiss Gy. Csaba* közreműködésével tájékoztatót készített az erdélyi egyház és a kisebbségi magyarság problémáiról, melyet a lengyel *Macharsky* bíboros közvetítésével juttattak el a pápához.

1987-ben vette fel a kapcsolatot *Szűrös Mátyással*, aki akkor az *MSZMP* központi bizottsági titkára és az *Országgyűlés* külügyi bizottságának elnöke volt. 1988-ban Szűrös munkatársainak a segítségével készült el annak a kb. 130 oldalas dokumentációs anyagának a francia nyelvű fordítása, mely az akkori erdélyi helyzetről készült, s amelyet *Roger Etchegaray* bíborosnak, a *Justitia et Pax* bizottság elnökének, a pápa személyes barátjának adtak át, aki vállalta az ügy képviselőségét a pápánál. Ennek is része lehetett abban, hogy *II. János Pál* az 1989. január 1-jei békevilágnapon kifejtette az Egyház álláspontját a nemzeti kisebbségekről. – E memorandum egy példányát eljuttatták *Habsburg Ottóhoz*, a *páneurópai mozgalom* elnökéhez is.

Magyarország szentszéki nagyköveteként nagy szerepe volt abban, hogy a pápa, röviddel 1991-es magyarországi látogatás előtt, érseki rangra emelte Gyulafehérvárt.

1998-ban visszavonult politikától. A KDNP-nek továbbra is tiszteletbeli elnöke, de a párt munkájában már nem vesz részt. 2009-ben a KDNP *Barankovics István Emlekéremmel* köszöntötte 90. születésnapja alkalmából.

Folytatjuk
(Forrás: Wikipedia)

Gazdag Ervin

Az écskai uradalom – a Lázár család története*

Écska a forradalom után – Zsigmond esküvője a negyven évvel fiatalabb Viktórinnal – Az örökös Marianna születése – A földbirtokos halála (10. rész)

A D'Harmoncourt család ugyanebben az évben, 1888. december 12-én új taggal bővült. Megszületett lányuk Mária Lujza. Félix első gyermeke megszületését nagy lakomával ünnepelte, melyen Torontál megye nemesség és az egész falu részt vett.

Már a következő évben a kastély rengeteg társadalmi eseményben bővelkedett. Így Félix 1889. június 11-én jótékonyági koncertet szervezett a kastély helységeiben. Év végén, éppen karácsony előtt, a kastély nagy szalonjában álarcos bált rendezett. Az ünnepség olyan grandiózus volt, hogy felülmúlta az addigi rendezvényeket Nagybecskerekben. Az egész megyéből kíváncsiak tömege sietett Écskára, hogy legalább kívülről megnézhesse az eseményt. A kastélyt ünnepélyesen megszentelték, ugyanúgy, mint az egész parkban az utakat is. A maszkok és jelmezek tarkasága, amelyekkel a parkban sétáltak, a tűzijáték fényeivel lettek még díszesebbek. A legjobb maszknak járó díjat maga Félix kapta. Maharadzsa kosztümbe volt öltözve, mert közvetlenül a bál előtt Indiából érkezett vissza egy vadászatról.

A faluba elhozatta Kohaut Józsefet, a híres bécsi építésszt, aki műtermet nyitott a kastélyban és rögtön elkezdte a Bega folyó hídjának építését, közvetlenül a kastéllyal szemben. Ugyanebben az évben, 1889-ben elkezdte a kastély nagy szalonjának átalakítását. Kialakított egy úgynevezett vadásztermet, amelyben kiállította a számos ázsiai és afrikai va-

dászkalandjáról hozott kipreparált trófeáit. A kastély vadászterme kész múzeummá alakult, amely az egész császárságban híressé vált.

A D'Harmoncourt házaspár új taggal bővült 1891-ben. Fiúgyermekük született, aki a Félix nevet kapta. Örökös született, de a sors nehéz életet szánt neki. A büszke apa nagy örömét megosztotta a helyiekkel az egész faluban.

A XIX. század kilencvenes éveinek végén a D'Harmoncourt család örökösét bal eset érte. Leesett a lóról, melynek következtében koponyasérülést szenvedett. A baleseti sérülés lehetetlenné tette a családi birtok örökösének normális gondolkodását. Soha nem nőült meg és nem voltak gyerekei. A II. világháború után ő a család egyetlen tagja, aki a birtokon maradt. Élete végéig a földesúr kertésze, Kovács Ferenc szolgálta ki a családi házban, a mai M. Tito utca 20. szám alatt. II. Félix 1954. április 29-én halt meg Écskán. A falu római katolikus temetőjében temették el. A katolikus templom alatti kriptáját márvány felirat díszíti a nevével, melyet Félix legfiatalabb húga, Alisa küldött Amerikából a temetésre.

Félix földesúr folytatta az értelmetlen pénzszerzést. Kis elegáns jachtot vett, amellyel gyakran fuvarozta az előkelő vendégeket a Nagy tavon és a Bega folyón. Gyakran hajózott el vele egészen Nagybecskerekig. Egyébként a jachtot 15 000 forintért vette és 15 km/h sebességgel tudott haladni. Elsőszülött gyermekéről, Mária Lujzáról nevezte el.

Folytatta a jómódú életet és ugyanebben az évben engedélyezte a szabad belépést a kastéllyal, a Tier Gartennel szemben lévő parkba, a birtoka legszebb területére.

Ez év májusában egy nagy gyűjtés egyik adományozója volt, amelyet az önkéntes tűzoltó társaság szervezett a faluban. Az ünnepségen részt vett Félix jó barátja Karagyorgyevics Sándor herceg is (Karadordević György dédunokája). Sándor herceg ezen alkalommal részt vett a vándorzászló felszentelésén, melyet előző évben ő adományozott az écskai önkéntes tűzoltó egyletnek.

A D'Harmoncourt család házassági kapcsolata hányattatott sorsú volt. A pazarló és értelmetlen pénzköltés a luxusra, bálokra és legfőképpen az ázsiai és afrikai vadászatokra, Félixet hosszú időre távol tartották otthonától. Emellett, ha éppen nem vadászott, sok időt töltött Budapesten és Bécsben. Mindez Mária Anna nagy elégedetlenségét váltotta ki. Ezen kívül a házastársak között felszínre kerültek származásbeli különbségeikből származó problémák is. Félix gyakran hívta Mária Annát örmény kereskedőnek, nemesi ruhában. A nézetkülönbségek nagyon hamar botránnyá alakultak. Mindezek mellett piaci pletykák is szárnyra kaptak Félix szerelmi kapcsolatáról Kotak Emíliaival, a vezető nevelőnővel, akitől állítólag volt egy lánya, valamint a báró Dániel feleségének vásárolt villáról. Az elhagyott és megalázott Mária Anna féltékenységi jeleneteket rendezett ezek hallatán. Egy téli napon, amikor a D'Harmoncourt házaspár Nagybecskerekről tért haza, mindez tetőfokra hágott. Mária Anna akkor már terhes volt harmadik gyermekével. A hazafelé vezető úton, veszekedés közben, a dühös Félix megparancsolta kocsisának, Unholdnak, hogy állítsa meg a szánkót, majd kidobta a hóba Mária Annát, és tovább folytatta útját a kastélyba. Megparan-

csoolta a kocsisnak, hogy semmilyen körülmények között sem mehet vissza a szerencsétlen grófnőért.

A szerencsétlen Mária Anna a csikorgó hóban és komor sötétségben gyalog folytatta az utat hazafelé. A tiltás ellenére Unhold kocsis, a Lázár család hű szolgálója, visszament az átfagyott és fáradt grófnőért és hazavitte a kastélyba. Félix e magatartása felháborította Torontál vármegye közvéleményét. A földbirtokosság által megvetett Félix alacsonyabb rendűekkel barátkozott, ahol ugyan csak nem örvendett nagy népszerűségnek.

Mária Anna 1892. július 8-án megszülette harmadik gyermekét, Alisa leányát. A fényes ünneplés Alisa D'Harmoncourt születésének alkalmából elmaradt, mivel anyját a nehéz szülés és rossz egészségi állapota ágyának döntötte. A tüdőgyulladás annyira kiemerítette a fiatal grófnőt, hogy napról napra egyre csak fogyott. Félix d'Elle (Ernesztin) Vaux házitanítót bízta meg, hogy gondoskodjon a betegről. Az ügyes házitanítónő idővel átvette a kastély teljes vezetését. Félix Bécsből hozatta őt Écskára, ahol a főváros magasabb társadalmi köreiből tartozott és udvarhölgy volt. Félix D'Harmoncourttal is Bécsben ismerkedett meg. D'Elle asszony nagyon ügyesen irányította a birtokot a földesúr egyre gyakoribb és hosszabb távolléteinek köszönhetően. Idővel a személyzettől kiérdemelte a „Vass Istvánné” becenevet is, amely az egész birtokon elterjedt. A kastély irányításának alfája és omegája lett egészen haláláig. A helyi katolikus temetőben temették el az 1899. február 18-án bekövetkezett halála után, 72. életévében. Sírkövén is olvasható a Vass Istvánné becenev.

Félix felesége egyre rosszabb egészségi állapota ellenére minden nagyobb társadalmi rendezvényen, mulatságon részt vett egész Dél-Magyarországon. November második fele azzal a hírrel volt tele, hogy

* Szerbből fordította Letenyei Bea

D'Harnoncourt Lázár Mária Anna aláírta saját végrendeletét. Egy kortárs elmesélése alapján ez 1892. november 11-én történt, négy tanú és Várady ügyvéd jelenlétében. Ugyanakkor azt is mesélték, hogy Mária Anna nem egyedül írta alá az okiratot, mivel önkívületi állapotban volt, hanem az ügyvéd vezette a kezét aláírás közben.

A fiatal grófnő rövid és szenvedéssel teli élete 1893. január 10-én ért véget, 26 éves korában. A Lázár család utolsó sarját a templom családi kriptájában temették el. Kogl

Adalbert helyi plébános celebrálta a gyászszertartást. Félix a temetés napján érzett először lelkiismeret furdalást a feleségével szembeni embertelen magatartása miatt. Amint a szerencsétlen asszony testét a kriptába helyezték, az összes meghívott résztvevőnyilvánítás nélkül hagyta el Écskát. Félix egyedül maradt lelkiismeretével a kriptá előtt, melynek sírkövén még ma is látható a felirat: Mária Anna De la Fontaine D'Harnoncourt 1893. január 10.

Folytatjuk

Meghívó

a Szent Teréz-napi Búcsú ünnepi programjára

Tisztelettel várjuk **2011. október 15-én 19 órakor** a Szent Család templomba

Liszt Ferenc magyar barátai című koncertre

Előadja a *Duo Fresco*, *Fancsali G. János* és *Fancsali Emese*

Terézvárosi Örmény Kisebbségi Önkormányzat, *Wertán Zsoltné* elnök

Műsor: Amade Thádé: Trois marches a Quarte... mains pour le Piano-forte, Then Károly: Scenes de Bal. Op. 28., Mosonyi Mihály: Benedictus, Aggházy Károly: Lakodalmas, verebi Végh János: Valses, Zichy Géza: Liszt-Marsch, Erkel F. – Ábrányi K.: Bánk Bán

Olvasói levél

Az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek 2010. októberi száma 26-27. oldalán olvasható „Volt egyszer egy kastély...” c. cikkhez küldöm a 2011. július 27-én 17,05 perckor a Kossuth Rádióban elhangzott „Liszt városai – Doborjántól Bayreuthig.” c. műsorból az alábbiakat, kiegészítésként.

Liszt Ferenc 1846-ban egy dél-magyarországi turné után Erdélybe utazott. Bánlakon gróf *Karátsonyi Guidó* vendége volt, ahonnan aztán diadalmenet lett a koncert körút. Temesváron, Aradon, Lugoson. Ám a jórészt szászok lakta Nagyszébenben különös dolog történt, kifütyülték Lisztet. A koncert káosszal végződött, melynek oka a Rákóczi-induló volt. Innen ment Liszt Kolozsvárra, ahol még egyszer megfordult 1879-ben, amikor *Zichy Gézával* a szegedi árvízkatasztrófa áldozatainak megsegítésére rendezett koncerten léptek fel.

Szakértő: *dr. Eckhardt Mária* zenetörténész.

NN

Szász Ávéd Rózsa

„Kőbe zárt hit”

Utazásaink Örményországban (2. rész)

1918-tól, sorrendben a 13-ik fővárosa Örményországnak az Ararat völgyében az Aragac hegy, Kanaker fennsík, Geghami hegyvidék övezetében (Törökország-Örményország határán) fekszik. A városból szép időben, amelyben szerencsére volt részünk, nagyon jól látszik az Ararat hegyesség két csúcsa, a 3925 m magas Szisz, és az 5165 m magas Maszisz. A főváros, tengerszint feletti magassága északon 1300 m, délen 900 m magasban fekszik.

Az Ararat hóval fedett csúcsa az ország, a főváros jelképe, úgy vélik, egész Örményországban látszik. Sajnos a mai Törökország területén fekszik, és az országból meg sem közelíthető, mégis minden örmény róla álmodik. „A határ felett egy darab gyöngyház lebeg az égen, és nem mozdul. Ez az Ararat.”

A legenda szerint a mai Jereván területén lakott Noé az özönvíz előtt és az Araraton feneklett meg Bárkája. A Bibliában olvassuk, hogy „a bárka ... a hetedik hónapban, a hónap tizenhetedik napján megfeneklett az Ararat hegyén” – ennek egy darabját Mchnaci lelte meg, aki az Úr segítségét kérte a maradványok megtalálásához. Álmában angyal szólította meg, átadva az Úr üzenetét, hogy a hegy lábánál hever a bárka egy darabja. Az Örmény Apostoli Egyház központjában, Ecsmiadzinban őrzik ma ezt a keresztény ereklyét.

Ásatásokból előkerült i. e. 8. sz.-i épülettromok arra utalnak, hogy ezen a helyen, az Urartu birodalom idején már létezett Erebuni települése, ahonnan a város mai elnevezése, Jereván is származik. A Hrazdan folyóvölgy i. e. 4. században la-

Jereván madártávlatból az Aratáttal

kott volt, az ókorban a Nyugat-Kelet közötti kereskedelmi utak is erre vezettek, és i. e. 782-ben I. Argisti urartui király ezen a területen létrehozta az Erebuni erődöt. A híres másik erődöt, a Karmir Blur-t a szkíták rombolták le i. e. 582-ben.

A város fejlődéstörténete az országával szoros összefüggésben alakult, szkíta-arab-szeldszuk török-oszmán török-perza fosztogatás után, 1747–1827 között az Eriván Köztársaság központja, 1827-ben elhódítják az oroszok, 1920-tól, a szovjet idők beköszöntével kezdődik A. Tamanjan tervei alapján a tudatos városépítés időszaka. Így alakul ki a mai városkép.

Az öt dombon elterülő város lakóinak száma napjainkban jelentősen növekszik, az ősi városmag helyén a Nap sugarát mintázó obeliszk áll, mint várostörténeti jelkép, tetején látható az Erebun-i vár bejárata. A teraszos kiépítésű, körsugaras elrendezésű A. Tamanjan tervezte városkép, a belváros épületei, térszobrok, emlékművek, szökökutak, az építészeti díszítőelemek mind a tervező nemzeti kultúrához való kötődését tükrözik.

A főtér, az ovális és trapéz alak kombinációjából kialakított Köztársaság tér, melyet több árnyalatú rózsaszín-sárga színű tufaborítású, egymással szimmetrikus egységben elhelyezkedő középület szegélyez. Itt van a kormánypalota, a Minisztériumi Hivatalok palotája, a Múzeumkomplexum, az Armenia szálló, a Postahivatal épülete.

A város szinte minden pontjáról látható a monumentális, bazalttalapozaton álló Mayr Hajasztan – Örményország Anyja, Anyácska szobor, előre figyelő büszke nőalak, kezében nyugvó helyzetű pallost tart, védőszentként őrökdi a város felett, tulajdonképpen szovjet hagyatéknak.

Látogatásunk egyik csúcsa a **Matedaran** kéziratár volt. A Kanaker dombon áll, szürke bazalttal borított, komoly-ságot sugalló épülete. Előtte Csubarjan alkotása: Ólében kőtáblát tartó, a nemzeti írásbeliség – nemzeti irodalom alapját, az örmény abc-t 406-ban megalkotó Meszrop Mastoch szobra látható. A főbejárat két oldalán álló bazaltszobrok az örmény kultúra és tudomány kiemelkedő személyiségeit: Movszes Chorenaci történetírót, Anania Sirakaci tudóst, a költő Friket, Mechitar Gos jogtudóst és állameseírót, Grigor Tathevaci filozófust, Thorosz Rozlin miniatúrafestőt ábrázolják. A Matedaranban az ókori népek által (görög-szír-örmény-héber-perzsa-római) 17 ezernél több, egészében vagy töredékben fennmaradt eredeti kézirat-kódexet őriznek, melyek a történelmi Örményország különböző területeiről, főként kolostorokból származnak. A kiállítótermekben könyvritkaságok sorakoznak: középkori első örmény nyelvű Biblia, vallásos ének (saragan) gyűjtemény, törvénykönyv, Lázár Evangelium 887-ből, M. Mastoch életrajz az 5. sz.-ból, az első papírra írt kódex 981-ből, vagy a 28 kg súlyú 607 borjúbőr lapot tartalma-

Meszrop Mastoch kódex

zó óriás könyv (Musz-i huszita szerzetesek menekítették) és a legkisebb, kecskemagzat bőrre írt, 104 lapot tartalmazó, 19 gr. súlyú könyv. Mastoch és tanítványai a Biblia szír és görög nyelvből örményre való fordításával 30 éven át foglalkoztak, megalkotva a fordításirodalom világvizonylatban elismert gyöngyszemét. Jó néhány ókori és középkori mű létezéséről az örmény fordítók munkája révén értesült a világ, hiszen eredetijük elkallódott. A tárlók filozófiai-teológiai értekezéseket, tudományos könyveket rejtegetnek, a miniatúra festészet remekei láthatók (legrégbbi az 5. századból való). Az illusztrációk, iniciálék élénk színezése is érdekes: a hím bíbortetű testéből kivont anyagból nyert kármínvörös, kék lapis lazuriból, ásványi anyag és sav keverékből nyert zöld, sárga színaranyból, dió héjából fekete szín a jellemzőek. A könyvborítók bőr, aranyozott ezüstből készültek, féldrágakő díszítéssel. Kivételesen értékes a Noravachi kolostorban 989-ben faragott elefántcsont borítású un. Ecsmiadzini evangélium.

A kéziratár tudományos műhely is, az adományként napjainkban is érkező kézirat-levéltáraságok feldolgozása, rendszerezése állandó munka, részleteket tudunk meg minderről a Szamosújvárról elszármazott *Borbély Dajbukát Lászlótól*, aki maga

is a Matedaranban dolgozik, mindenben szívélyesen segített örményországi látogatásunk minden napján.

Áthaladva a városon elidőzünk a perzsák elleni háború (451) hőse, Vartan Mamikonian szobra előtt, aki az Avarayri ütközetben elvesztette ugyan a háborút, de népe hősként tiszteli. Vélekedése, miszerint „az áldozatos halál, nem halál”, a hazáért harcolva halállal fizetni dicsőség, ami utóbb, a Karabah-i harcosok vezérgondolatává vált.

Látjuk Szaszuni Dávidnak, az arab hódítók ellen küzdő nemzeti hősnak dinamikus lovas szobrát, és Hajk szobrát, aki a Van tó körül felvonuló babilóniai sereg hadvezérét, a gonosz Bélt terítette le tolas nyílvezzőjével, elhaladunk a városépítő A.Tumanjan várostérképet tanulmányozó szürke gránitszobra előtt.

Egész napunk áradó ismeretanyag folyamhoz hasonlítható.

Erebuni archeológiai-történelmi múzeum előtt az Erebuni várépítő Arghisti szobra áll. A múzeumot 1968-ban nyitották meg. A bejárat fölött látható térképen a tárlatvezető elmagyarázza, hogy az örmény törzsek egyesüléséből i. e. 900-ban Menua alatt létrejött az örmény királyság, ezt követően pedig I. Arghisti király vezetésével eljutottak az Ararátig, és itt felépítették (780-ban) Erebuni várát, majd 100 évvel később a háború istenének tiszteletére Teisebant. I. Arghisti király hagyatéka az írásjelekkel, ékírással készített kőtábla, a város „anyakönyvi kivonata”. Ennek értelmében a várost... „Chaldi istenének dicsőségére, Jerebuni népének védelmére, ... az ellenséges hatalmak megfélemlítésére” Menua fia, a nagy Arghisti király alapította i. e. 782-ben. A király Biajlilinek, az asszírok Urartu vagy Ararát országának nevezték. A múzeumban tufából készített vízvezeték cső darabjait (80 km hosz-

szú vízvezeték építettek ki), gabonatarló bazaltedényeket, örménykészítésre alkalmas megmunkált kőveket, használt lovasz eszközöket, 750 literes bortároló cserépkorsót, olajtároló kannákat, sörös hordókat láthatunk. Xenophones feljegyezte, hogy az örmények komlóból készített bort, azaz sört is ittak. Láttunk 3000 éves körte illetve jegenyefából készült épülettartó részt, gerenda darabot, védőpajzs, sisak, lándzsa fegyverrészeket vasból, bronzból, termékenységet védelmező bálvány szim-bólumot, szövő-fonó eszközöket, anyagdarabot. Az ásatások alkalmával előkerülő csontgyűjtő (ossarium) az urna előde lehetett. Az örmények a halott királyt és főembereit elhamvasztották, a közembereket eltemették. Teisebaniból i. e. 800 körüli edények, mint bikafejú edényurna, drágakő nyakék, a leghosszabb örmény kard, ezüst kupa gazdagítja a Múzeum anyagát. Látványukkal mi is gazdagodtunk, azon igyekezve, hogy a látottakból valami keveset is megjegyezzünk.

A **Cicernakaberd** – Népirtás halottainak emlékműve, Jeghern – Mészárlás emlékmű, mauzóleumba látogattunk. 1970-ben készült a Cicernakaberd-Fecskevár parkban, a törökországi népirtás emlékére.

Téglalapon félkör alakban elhelyezkedő, 12 befele hajló gránitoszlop – fájdalomban összeboruló, nőalakokat szimbolizálnak – jelenti azt a 12 terület egységet, ahol a népirtást végrehajtották. Az oszlopokkal körülvevett térségben halk gyászzené szól, közepén örökmécses ég. A téglalap másik oldalán álló kettészelt gúla az anyaországban és a diaszpórában élő örmény nép szétzaggatottságát és ugyanakkor egymást erősítő életterejét is szimbolizálja. Az emlékmű dísztelen, sima, még a feliratozást is nélkülözi, ezért is annyira megrendítő.

Folytatjuk

Szeretettel köszöntjük a 75 éves Kabdebó Lórántot és kívánunk jó egészséget és hosszú, termékeny életet!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Kabdebó Lóránt

Versenyfutás? (részletek)

Az utóbbi öt év alatt keletkezett tanulmányaimat a mostani őszre egy könyvbe menekítem, Mesék a költőről címmel, két nagy fejezetbe. „Filológiai mesék” és „poétikai mesék” kettős címszó alatt. És közben máris jár az agyam, tíz éve készülő monográfiám kiindulásának módszertani alapötlete végre kezd megrajzolódni előttem. Ha Isten segít, ezzel szeretném Szabó Lőrinc kutatásaimat megkoronázni. Arra a kérdésre válaszolnék meg ezáltal magamnak is: mi dolgunk a világon? Szabó Lőrinc ebbe a kérdésbe 27–28 évesen bonyolódott, belezavart ez akkori versről alkotott elképzeléseibe. Jegelte egy életen át, majd létezése földi utolsó évtizedében poétikájának lényegévé avatta. Kötetcímbe is emelte: *Harc az ünnepért*. Ezt a küzdelmet szeretném megírni, túl a 75. születésnapomon.

*

Az 1947-es *Tücsökzenét* záró *Az elképzelt halál* ciklusában megfogalmazódó rejtélyes-misztikus képlet ezekben az 1927-1928-as versalakulatokban alapozódik:

De, hogy a

Mindenség is csak egy Költő Agya,

úgy látszik, igaz.

A megfogalmazás, mely egyszerre a poézist a létezés legmagasabb fokaként átélő materialista misztikaként is olvasható, ugyanakkor az isteni teremtést átélő költői beleélő erő paroxizmusaként fogadható. Értelmezői mindkét változatot leírták magyarul. Az emberlét lefokozottságának hangsúlyozása ezúttal szerintem egyben a lefokozottság kettős irányultságának megformálójaként jelenik meg.

Nem ellenlábas a istenhívőnek, hanem – saját szavával: – irigye, aki vergődését amint szabadon engedi, máris átvezeti elméjének a poézis területére: „az ilyesmi elviselhetetlen, ha nem a legtisztább vers hangján szólal meg.”

Az óhajtvá sejtés és az óhajítás értelmezése közötti különbség – ez lesz a *Harc az ünnepért*. Az istentávozásban élő, a létezés elmentmondásait állandóan megszenvedő költő poétikájában olyan harmóniához tud állandóan küzdelmek között elvergődni, ami költészetét metafizikai távlatokba emeli. Ezzel a hitében veszteségre hajló huszadik században elérkezik a harmóniát kiküzdő alkotók közé. Aki nem hittételeket versel meg, de poétikájában fel képes oldani az istentávozás kétségbeesettségét. „Ima a gyönyör, a gyönyör ima.” – A *Harc az ünnepért* küzdelmes poétikájának sejtelve. Mely egy küzdelmes, reménytelen életnek próbál megfelelni.

Idézzem a költő poétikai önmeghatározási kísérletét: „Jól megjegyeztem Móricz Zsigmond egyik mondását: »Az én világom álomvilág.« Mivel pedig a vers sokkal költőtebb a prózánál, mennyivel inkább álomvilág az én világom, és lett egyre inkább az életem mostani idejére: szárnyaljon, száguldjon hát a fantázia.” Földön járó fogalmazás a költészetnek a létezés bejáró csodájáról.

(Kabdebó Lóránt: *Szabó Lőrincről szóló új tanulmánykötet előszava, bemutató 2011. október 3. 17,30 órakor a Petőfi Irodalmi Múzeumban, a szerző 75. születésnapján*)

Gyarmati Béla – Rozsos Tamás László

Magányos sírkövek III.

Az erzsébetvárosi LUKÁCS család tagjainak sírhantjai Zalatnán

Az ősök sírjaival való foglalkozás a közelgő halottak napja miatt is időszerű. Család-fokutatásaink során az egy irányba mutató érdekek és célok miatt mentünk el együtt 2011 augusztusában az erdélyi Gyulafehérvárra és Zalatnára örmény őseink nyomait felkutatni. Azért együtt, mert úgy tudjuk, több mint 200 évvel ezelőtt „közös” elődünk volt és mindketten fontosnak tartjuk megismerni elődeink történetét.

Rozsos Tamás: Egy éves fiam, Rozsos Macskásy Ákos a zalatnai születésű erzsébetvárosi Lukács Béla m. kir. miniszter (1847–1901) szépunokája. Több mint 20 éve foglalkozom amatőr szinten családfakutatással, ezért teljesen természetes volt, hogy elkezdtem feldolgozni Lukács Béla életútját. Ez a munka most 300 oldalnál tart, amely majd reményeim szerint könyv formájában is megjelenhet. Ehhez a munkához kapcsolódik a zalatnai kutatás is.

Gyarmati Béla: Űknagyanyám a zalatnai születésű erzsébetvárosi Lukács Róza (1829–†1877), férjzett Woyciechowsky Józsefné volt (akinek zalatnai szerepléséről a családi emlékezetben megőrződött historia – a beküldő nevének feltüntetése nélkül – már megjelent az EÖGY. Füzetek 2009. januári számában: „Családi archívumok mélyéről: Jelítai Woyciechowsky Józsefné szül. Lukács Róza szereplése az 1848. évi magyar szabadságharc idején”), és az szinte biztos, hogy Lukács Bélával

(másod) unokatestvéri kapcsolatban álltak.

Külön dolgozat tárgya lehetne az, hogyan kerültek az erzsébetvárosi Lukácsok Zalatnára, de a XIX. században sokan éltek közülük Zalatnán. Közös erővel sikerült a zalatnai anyakönyvekből a Lukács család tagjainak tucatnyi házasságkötését, keresztelési és halálozási dátumát, illetve tanúk és keresztszülők neveit kigyűjtenünk. A kutatás után rövid erdélyi kiruccanásunk „fénypontja” volt, hogy meglátogattuk a preszakai emlékművet, Zalatnán a Lukács kastélyt, valamint a római katolikus temetőt. A zalatnai „kiruccanás” számomra különösen nagy örömet tartogatott...

Rozsos Tamás: ...ugyanis egyebek között megtaláltuk Béla barátom szépnagyapjának, erzsébetvárosi Lukács Lukács postamesternek a 150 éves sírkövét is. (A halálozási dátum szerepel Gudenus János könyvének 537. oldalán, azonban „gazdagabbak” lettünk a pontos születési évvel, mert szerencsére ezt is felvették a sírkőre.)

Sírfelirata az alábbi:

Előtérben Lukács Lukács és Lukács Dávid sírköve (Fotók: Gyarmati B.)

Itt
nyugszik
az
Urban
Lukács
Lukács
született
1782
meghalt
1861

Lukács László miniszterelnök (1912–1913) édesapjának, Lukács Dávidnak a fehér obeliszkje is igen jól dacol az idők viszontagságaival, pedig már Ő is közel anynyi ideje, 144 éve nyugszik a hant alatt.

Sírfelirata igen egyszerű:

Lukács
Dávid
1818–
1877

*Az anyai ágon
örmény eredetű
Adorján Róza
(1846–1871)*

sírköve a Lukács

sírok között. Háttérben az örmény Meskó Jánosné (fehér sírkő) és Meskó Jakab (1830–†1899, fekete obeliszk) sírkövei láthatóak.

A preszákánál 1848. október 24-én meggyilkolt Adorján György bányatisztviselő özvegyének sírja:

(Lukács Anna Béla barátom üknagymamájának a nővére volt, aki a mészárlás után három

kisgyerekekkel maradt özvegyen. Közülük az egyik férjezett asszonyként halt meg és szintén itt nyugszik.)

özv.
Adorján
Györgyné
sz. Lukács
Anna
1824–1896
Béke poraira!

A fenti síroktól nagyjából 10 méterre egy sötétszürke obeliszket találtunk:

(Lukács János szintén a többször hivatkozott Lukács Róza bátyja volt.)

A közelben bőven voltak még sírok, ahol az örmény eredetű nem sok kétség fér, az alábbi nevekkkel: Csiky, Meskó, Ajtay.

Meghatottan és a rátalálás örömeivel fényképeztük örmény elődeink meglelt sírjait.

Itt nyugszik
Istenben
boldogult
Lukács János
Szül. 1827.
Megh. 1882.
Béke poraira!
Lukács
Jánosné
szül. osdolai
Kelemen
Karolina
1835–1910
Nyugodjék
békében!

A zalatnai temető 1850-ben a kápolnával, X-el jelölve a Lukács sírok helye

(Magányos sírkövek I–II. című cikkek megjelentek az EÖGY Füzetek 2010. ápr.-i /22-23.o./ és 2010. júl.–aug.-i /47-48.o./ számaiban)

Szomorújelentés

Fájdalommal tudatjuk mindazokkal, akik ismerték, hogy

Dr. Dániel Márta virológus

2011. augusztus 22-én elhalálozott.

Az egyesület megalakulásától sokáig résztvevője volt közösségi életünknek.

Emlékét kegyelettel megőrizzük!

Bálintné Kovács Júlia

Erdélyi örmény gyökerűek a magyar színházi életben régen és ma

(3. rész)

Ismét formabontó vagyok, mert még mindég nem abc rendben sorolom a „szereplőket”, hanem olyan élő művészeket mutatok be, akik köztünk élnek, és akiket sokan ismerünk, hiszen a Füzetekben eddig is szoltunk róluk. A szamosújvári és az erzsébetvárosi búcsú alkalmával is el-

varázsolt bennünket gyönyörű hangjával az a „nemzettársunk”, akinek telt ház tapolt Kolozsváron, a gálaestjén.

Fekete Adélt idézem, aki a Kolozsváron megjelenő Szabadság napilapban 2011. július 9-én az alábbi írást közölte:

Beszélgetés Kirkósa Júliával, a Kolozsvári Magyar Opera ünnepelt szopránjával

*„Hosszú karrierem titka a fegyelem,
az emberi tartás és a folytonos, alázatos munka”*

Kirkósa Júlia 1947-ben született Szamosújváron. A kolozsvári zenekonzervatórium elvégzése után, 1973-tól a Kolozsvári Magyar Opera szólistája volt. Operettek főszerepeinek egész sorát énekelte a színpadon (A cigánybáró Szaflíját, A mosoly országának Liza grófnőjét, A denevér Rosalindáját, a Viktória címszerepét), és széles körű elismerést szerzett Verdi hősnők alakításával – a Nabucco Abigéljével, A trubadúr Leonórájával, Az álarcosbál és a Simon Boccanegra Améliáival, Lady Macbeth-tel – de Micaëla, Santuzza, Erzsébet vagy Tosca szerepeiben is. Tehetségét itthon és külföldön is széles körben elismerték: énekel Magyarországon, Hollandiában, Angliában és Olaszországban; pályája során olyan rendezőkkel volt alkalma dolgozni, mint Hero Lupescu vagy Kürthy András. Egy rendkívül sikeres búcsúztató gálaest után, amelyen maga a művész is fellépett, pályájáról és énekesi, pedagógusi tapasztalatairól beszélgettem Kirkósa Júliával.

– Milyen volt hat év szünet után újra a Kolozsvári Magyar Opera színpadára lépni?

– Nem volt könnyű. Ha az ember nem tartja karban a hangját nap, mint nap, akkor előfordulhat, hogy kétségei támadnak. De a korrepetíciók és a próbák alatt éreztem, hogy szépen visszajön minden. A zenekari próbák különösen érdekesek voltak, mert ott többször

átvettünk egy-egy bizonyos részt, így megnyugodtam, és igyekeztem, hogy az előadásra a tőlem telhető legjobbat tudjam nyújtani.

– Ugorjunk most egy nagyot az időben. Melyek voltak az első, énekléshez köthető élményei?

– Gyermekkoromban édesapámnak volt egy háború előtti patefonja, 78-as leme-

zekkel, ami akkoriban nem volt akármilyen. Enrico Carusót, Beniamino Giglit, Tito Schipát, Aureliano Pertilét, Amelita Galli-Curcit és még annyi más nagy énekest hallgattam gyermekfejjel; ezt a sok szépet elraktározni nagyon jó indítás volt számomra. Azon kívül – bármennyire is nehéz volt négy gyermeket Kolozsváron nevelni – édesapám mindig biztosította gyermekei számára az opera- és színházbérleteket. Szombat délutánonként a Magyar Operába jártunk az ifjúsági előadásokra, vasárnap délelőtt pedig a Hunyadi téri Nagyoperában (ma: Kolozsvári Román Nemzeti Opera) néztük a balletteket, operákat. Ez védettséget nyújtott a mindennapok szennyje, baja ellen, és alapot is adott, ugyanúgy, mint az apám könyvtára és lemeztára.

– *Mikor döntött el, hogy az éneklést választja hivatásul?*

– Elég későn, érettségi után. Hamarabb nem gondoltam erre ennyire komolyan. Aggályaim azért voltak, mert nem jártam zeneiskolába. Szerettem énekelni, bizonyos fokig ismertem a kottát, de nem úgy, ahogy azt esetleg a főiskolán kérték volna. S akkor, mint egy kis diák, mindent előlről kellett kezdenem. Szolfézst először a Román Opera sűgőjától, Florea úrtól tanultam, és eleinte Stella Simonettihez jártam énekórákra. Itt találkoztam a konzervatórium végzősei közül Margareta Fănăţeanuval, Angela Nemeşsel, Georgeta Orlovschival, Dan Serbackal, Ionel Panteával, akik énekelni jöttek, vagy éppen elújságolták egy-

Kirikósa Júlia a gálaesten
– Fotó: Madarassy István

egy külföldi versenyen elért eredményeiket. Mondanom sem kell, hogy mennyire meg voltam zéppenve. De tudtam, hogy munkával nagyon sok mindent el lehet érni. Talentumaidat csak úgy tudod kamatoztatni, ha sokat dolgozol, éveken keresztül, a lehető legnagyobb alázattal és szerénységgel. S ennek előbb-utóbb megvan az eredménye is.

– *Milyenek voltak a zeneakadémián töltött évek, és mire emlékszik a Kolozsvári Magyar Operába való versenyvizsgázásról?*

– A konzervatóriumba először zenepedagógiára jutottam be, csak azután mentem át ének szakra, különböző vizsgával. Keservesen megdolgoztam mindenért; emlékszem, sokszor reggeltől estig cipeltem a sok kottát magammal, akkor még nem volt fénymásolás. És nem volt olyan este, hogy operaelőadást ne hallgassak meg. Éneklés szempontjából mezzoszoprán-szerepeket énekeltem: Florát *A traviatából*, Olgát az *Anyeginből*, Azucenát *A trubadúr*

dúrból. De a magyar opera versenyvizsgáján már magas mezzo-áriákat énekeltem Donizetti *Favoritájából*, Verdi *Don Carlosából*, a *Sámson és Delilából*, s ami a legszopránosabb szerep volt: a Santuzzát. Persze rögtön azt kérdezték, hogy mi a véleményem a „sztárságról”. Én azt mertem mondani, hogy „sztárok” nélkül nincsen opera, és a kommunista ideológia képviselői ezt nem vették jó néven. De sohasem a politikumnak akartam megfelelni, vagy az által feljebb kerülni. „Sztár” alatt nem hollywoodi film-

csillagra gondoltam, hanem öntudatos, a maga értékének tudatában levő, folyamatosan dolgozó énekesre. Olyanra, akit a közönség is szívesen fogad; olyanra, aki

tudja a nagyságot is viselni: mert nem a csúcsra való feljutás a nehéz, hanem az ottmaradás.

Folytatjuk

Köszöntjük a 75 éves Jakobovits Miklóst!

Szeptember 22-én du. 17 órai kezdettel Kolozsváron köszöntötték a 75. éves **Jakobovits Miklós** örmény származású festőművészt és restaurátort, az Örmény Egyesület kolozsvári fiókjá által rendezett ünnepi esten. Jó egészséget és termékeny, hosszú éveket kíván a művésznek az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Vannak, akik komolyan gondolják

Igen, vannak olyanok, akik komolyan gondolják és nap mint nap csinálják is. Hogy mit? Hát a közép-európai együttélést...

Ülök a tévé előtt – ez pontosan szeptember 20-án, kedden történt – és csak bámulok, aztán szinte meghatottság vesz erőt rajtam. Nagyváradról látok egy filmet, amely tiszteleg a város magyar múltjáról, kultúrájáról, a jelenéről: történelemről, költészetéről, Adyról, építészetéről, szakrális dolgokról, Szent László királyról. Egyebek között Tempfli püspök úr beszél, de színházigazgató is, építész is, irodalmár is... egy szóval mindenki. A film egyébként magyar nyelvű. Közben a kép alján végig ott fut a szöveg szlovénul feliratozva.

Én ugyanis a Magyarországon is elérhető szlovén televíziós csatorna magyar nyelvű műsorára kattintottam. Amely az egyébként Romániában lévő Nagyváradról ad éppen színvonalas ismeretterjesztő filmet – nyilván elsősorban a saját nézőinek, azaz szlovéneknek és magyaroknak.

Aztán eszembe jut, hogy néhány éve jártam bizony én is Szlovéniában, elsősorban persze Lendván. Az a kisebbik kérdés, hogy

a város neve – természetesen – kétféleképpen van kiírva: „Lendava” és „Lendva”, de minden utcanév és minden bolt felirata ugyanilyen, kétnyelvű.

A lendvai vár alatt várakozás közben Kattival beülünk egy kis presszóba, kávézni. A pasas félig szlovén, félig talán szerb, de az alapvető dolgokat magyarul is tudja, még el is beszélgetünk. „Presszókávé, fagyalt, három kuna, öt euró, igen, én szeretem itt lenni...” satöbbi. Főnt, a vár múzeumában aztán megtudom, hogy a szlovén törvények szerint a helyi többség nyelvén mindenkinek kötelező tudnia. Mivel pedig Lendva járásban magyar a lakosság jó része...

Egyszóval: vannak olyan államok, ahol nem bűn ilyen vagy olyan nemzetiségűnek lenni, főként meg nem bűn, ha az ember egy másik nyelven is megérti embertársait.

Nem több, csak ennyi jutott eszembe a romániai Nagyváradról szóló, magyar nyelvű, szlovénul feliratozott film láttán, amit a szlovén tévé adásában láttam. Tehát vannak, akik komolyan veszik, komolyan gondolják.

dcs

Fogolykiváltó Boldogasszony búcsú az örmény katolikus templomban

Szeptember 25-én megtelt templomunk a búcsúra érkező hívekkel. Az ünnepi áhítatot fokozta ismét az Adorate vegyeskórus közreműködése. A szentmise utáni agapén sok, régen látott magyarörménnyel sikerült találkozni, beszélgetni. *M*

Örmény gasztronómia rendezvény a XVI. kerületben

Szeptember 23-án rendezte meg a XVI. kerületi Örmény Önkormányzat az Örmény gasztronómiai c. rendezvényét, közös főzéssel egybekötve. Képünkön a találkozó résztvevői

Örmény-magyar gyermekrovat (54. rész)

Kedves örmény származású magyar gyerekek!

2011-ben is folytatjuk a szép kis történeteket az örmény őseink életéből, amikből ti, de születek és nagyszületek is megismerhetik a régi történeteket. Ha a történetek végén feltett kérdésekre helyesen válaszoltok, és azt elkülditek címünkre, nyereményben részesültök. Ha még nem tudtok írni, akkor rajzoljátok le a történetet, születek és nagyszületek biztosan segítenek nektek.

Leveleiteket várjuk emailon: ormenyvasarhely@yahoo.com, vagy postán: dr. Puskás Attila, str. Campului, 540175 Tirgu Mures, Románia
LÉGY TE IS A „GYÖKEREK” ÖRMÉNY GYERMEKROVAT NYERTESE 2011-BEN!

1920. november 29.

Abban az időben, amikor a frissen megalakult kis Örményország virágzásnak indult Kemal Atatürk török seregei megtámadták az országot. Az örmény hadsereg ideig-óráig ellenállt, de nem sokáig bírta az ellenállást a más hatalmak által is támogatott török haderővel szemben. Az örmények békét akartak kötni. Emiatt Örményország határai még kisebbek lettek. Ekkor, 1920. november 20-án a kommunista szovjet csapatok bevonultak az országba és magukhoz ragadták a hatalmat.

Ennek következtében Örményország a Szovjetunió része lett.

Azóta Jereván egy csodálatos várossá fejlődött. Az országban virágzott a tudomány, különösen az építészet, és a jereváni nagy könyvtárban őriznek 14 ezer kéziratot és nagyon sok ókori könyvet.

Kérdés:

1. Ki támadta meg Örményországot?
2. Mít őriznek Jerevánban, egyedülálló módon világon?

HÍREK – PROGRAMOK HÍREK – PROGRAMOK

Megjelent az Erdélyi Örmény Múzeum sorozat 17. kiadványaként az *ARMENIA magyar-örmény havi szemle* (Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos: Szongott Kristóf, Szamosújvár) 1887–1907 évkönyvei, azaz közel nyolc és félezer oldal digitalizálva, DVD-n. Keresse a kiadó Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületnél.

*

Az Aradi Vértanúk emléktáblájánál, az Örmény Katolikus Plébánia (Bp. XI. Orlay u. 6.) udvarán 2011. október 9-én 16 órakor koszorúzással egybekötött megemlékezés lesz, ezt követően pedig szentmise 16,30 órától. Mindenkit szeretettel várunk. *Ákos atya*

*

Szentendrén 2011. szeptember 9-én nyílt meg a Skanzen Galériában (Sztaravodai út) *Kopacz Mária* grafikus, festőművész *Lebegő valóság* c. kiállítása, mely december 15-ig látogatható, hétfő kivételével 9-17 óráig.

*

A Fővárosi Örmény Önkormányzat Testülete a 2011. évi közmeghallgatást 2011. november 14., hétfő 17 órájára tűzte ki a Budapest, V. ker. Akadémia u. 1. szám alatti székhelyére. Minden érdeklődőt szeretettel várunk. *dr. Issekutz Sarolta* elnök

*

Tájékoztató felhívás

Meghívó az
Örmény kódexek, örmény motívumok - gyermekalkotásokban
(festészet, iparművészet)
című kiállítás ünnepélyes megnyitójára és az azt követő állófogadásra, amelyre a XII. kerületi Örmény Önkormányzat szeretettel várja Önt és kedves családját.

Fővédnök: Fonti Krisztina
alpolgármester

Időpont:
2011. október 25-én (kedden) 18 óra

Helyszín:
MOM Kulturális Központ kupolaterme
Budapest XII., Csörsz utcs 18.

Közreműködik:
Bakó Mária ének
Vörösváry Ibolya brácsa
Vörösváry Márton hegedű

Társrendezők:
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
Szentpéteri József Ötvös Iparművészeti Stúdió

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit
elnök

2011. október 24-én (hétfőn) 15 órától kezdve a MOM Kulturális Központban a Szentpéteri Stúdió kódexkészítő műhelyének keretében egy *korhű kódexlapot készítenek a rajzolni szerető, tehetséges gyerekek*.

A kódexlap készítés célja az, hogy a jövő generációi aktív módon megismerkedjenek a műalkotások keletkezésének a rejtjelmeivel. Ezt a kódexlapot a másnap (október 25-én) megnyíló kiállításon bemutatjuk a közönségnek.

Kedves olvasóink gyermekei számára szeretnénk azt a lehetőséget biztosítani, hogy ezen a különleges eseményen aktívan részt vehessenek.

Jelentkezés a Stúdió vezetőjénél, Borosnyay Kláránál a 06-20/534-1563 telefonszámon.

Jelentkezési határidő: 2011. október 15.

Csikszentgyörgyi-Ficzus Margit elnök

*

Zeneagapé – időpontváltozás: értesítünk minden kedves érdeklődőt, hogy az október 30-ára meghirdetett zeneagapé – *Szilva Ingrid* zongoraművésznő hangversenye **október 23-án** lesz – a Budapest XI. Orlay u. 6. szám alatti Örmény Katolikus Plébánián, az október végi 4 napos ünnepre tekintettel. *Szongoth Gábor*

Fővárosi Örmény Klub

2011. október 20. (csütörtök), 17 óra

Magyarok Háza, Budapest V., Semmelweis u. 1–3., I. emeleti Bartók terem

Műsor

I. Örmény zenei válogatás (kb. 25')

Zongorán előadja:

Szilvay Ingrid zongoraművésznő

II. A Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség A kápolna és az örmény muzeális gyűjtemény bemutatása, magyar és örmény történelmi hivatkozásokkal (kb. 50')

Szerkesztette és bemutatja:

Dr. Forgács Barnabás

Rendező: Bp. Főv. XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület,

Fővárosi Örmény Önkormányzat

Szeretettel meghívja Önt és kedves családját, örmény származású rokonát, barátját, ismerőst: *dr. Issekutz Sarolta*, a Klub háziasszonya és *dr. Forgács Barnabás* elnök

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. III. emelet 338-339, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16–18 óráig, fovarosiormeny@gmail.com)

és a Bp. Főváros II. ker.-i, Ferencvárosi, XIII. ker.-i és XIV. ker.-i Örmény Kisebbségi Önkormányzat.

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzártá: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.